

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

ผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพัน
ระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ
มหาวิทยาลัยบูรพา

มณิสรา เครื่องจริง

เริ่มบริการ

7 เม.ย. 2553

08 มี.ค. 2553

267588

ผลงานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ

มหาวิทยาลัยบูรพา

ประเภทอุดหนุนทั่วไป งบประมาณเงินรายได้ ประจำปี 2550

ISBN 978-974-384-407-2

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ประสบความสำเร็จได้โดยได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากบุคคลและหน่วยงานต่างๆ หลายฝ่าย ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ ดังนี้ คือ ขอขอบคุณ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่เห็นความสำคัญของการวิจัยครั้งนี้และกรุณาสับสนุนงบประมาณในการวิจัย ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์ หัวหน้าภาควิชาการพยาบาลแม่และเด็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และรองศาสตราจารย์ ดร. นุจรี ไชยมงคล รองคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์และการตลาด คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่กรุณาให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษาการวิจัย

ผู้วิจัยขอขอบคุณ อาจารย์พรณิภา ทองณรงค์ รองคณบดีฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ขอนแก่น ที่อนุเคราะห์ให้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ขอขอบคุณหัวหน้าแผนกและเจ้าหน้าที่ประจำแผนกสูติกรรม หอผู้ป่วยหลังคลอด หอผู้ป่วยพิเศษ และแผนกผู้ป่วยนอก ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ให้ความร่วมมือช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล

อนึ่ง การวิจัยครั้งนี้จะไม่ประสบผลสำเร็จหากปราศจากความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างทุกท่าน ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้ง และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

มณิสรา เครื่องจริง

28 มกราคม 2551

- ชื่อผู้วิจัย:** นางมณิสรา เกร่งจริง
- ชื่อเรื่อง :** ผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา (Effects of Antepartal Bonding Promoting Program on Maternal-Newborn Attachment during Postpartum Period at Health Science Center, Burapha University), 83 หน้า. ปี พ.ศ. 2551
ISBN 978-974-384-407-2
- คำสำคัญ:** มารดา, โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์, ความผูกพันระหว่างมารดาและทารก, กลุ่มทดลอง, กลุ่มควบคุม

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ โดยเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกภายหลังคลอด ระหว่างมารดากลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ และมารดากลุ่มที่ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์

กลุ่มตัวอย่างเป็นหญิงครรภ์แรกอายุครรภ์ 32 สัปดาห์ ที่มาฝากครรภ์ คลอดนอนพักหลังคลอด และตรวจหลังคลอดที่ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 40 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน การเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นแบบการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ แบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด และแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก วิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด 2 ครั้ง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้สถิติที (t-test) เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดภายในแต่ละกลุ่ม ระหว่างครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 โดยใช้สถิติที (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า

กลุ่มทดลองมีผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วันและในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ สูงกว่าในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

กลุ่มทดลองมีผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครั้งที่ 2 สูงกว่าในครั้งที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และกลุ่มควบคุมมีผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครั้งที่ 2 สูงกว่าในครั้งที่ 1 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัยครั้งนี้นำไปสู่การนำไปรณรงค์ส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์มาใช้อย่างต่อเนื่องในหน่วยฝากครรภ์ต่อไป

4

3

Researcher : Manisara Krengjing

Title : Effects of Antepartal Bonding Promoting Program on Maternal-Newborn Attachment during Postpartum Period at Health Science Center, Burapha University. 83 pages. 2008.
ISBN 978-974-384-407-2

Keyword : Mother, Antepartal Bonding Promoting Program, Maternal-Newborn Attachment, Experimental group, Control group

Abstract

The purpose of this quasi-experimental research was to examine effects of prenatal bonding promoting program. The sample included 40 first-time pregnant women with 32 weeks of gestational age using simple random sampling, who had attended antenatal clinic, delivered baby, received postpartum care and follow up at Health Science Center, Burapha University. The sample of 40 primigravida were randomly assigned as experimental group and control group, 20 mothers each. The experimental group received the antepartal bonding promoting program, but the control group received only routine care of the Health Science Center. Research instruments were Prenatal bonding program, Maternal-Newborn Assessment and Maternal-Newborn Attachment questionnaire. Data were analyzed by using independent t-test to compare the total score of Maternal-Newborn Attachment and Bonding in 2 postpartum period between the 2 groups, and using paired t-test to compare the total score of Maternal-Newborn Attachment and Bonding between the 1st postpartum period and 2nd postpartum period in each group. Results revealed that the total score of Maternal-Newborn Attachment and Bonding after 2 days and 6

weeks of the experimental group was statistically higher than the control group ($p < .05$). The total score of Maternal-Newborn Attachment and Bonding at the 2nd postpartum period in the experimental group was statistically higher than those at the 1st postpartum period ($p < .05$). The total score of Maternal-Newborn Attachment and Bonding at the 2nd postpartum period in the control group was not statistically different to those at the 1st postpartum period. This finding can lead to effectively continuing using the prenatal bonding promoting program at the antenatal clinic of Health Science Center, Burapha University.

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ณ
บทที่ 1 บทนำ	
ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
สมมติฐานการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดเกี่ยวกับความผูกพันระหว่างมารดาและทารก.....	7
กระบวนการของความผูกพัน.....	8
พัฒนาการของการสร้างความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่าง มารดาและทารก.....	8
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการความผูกพัน.....	10
การส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารก.....	13
พัฒนาการด้านประสาทสัมผัสของทารกในครรภ์และการกระตุ้น ประสาทสัมผัสทารกในครรภ์.....	14
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	19

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	21
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	22
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	26
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	27

บทที่ 4 ผลการวิจัย

ผลการวิจัย.....	28
-----------------	----

บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล

สรุปการวิจัย.....	40
อภิปรายผล.....	41
ข้อเสนอแนะ.....	45

บรรณานุกรม.....	46
-----------------	----

ภาคผนวก

ก. แบบรายงานผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย	49
ข. หนังสือขอความอนุเคราะห์.....	52
ค. ใบยินยอมให้ทำการสัมภาษณ์ / เก็บข้อมูล.....	56
ง. โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์.....	59
จ. แบบบันทึกข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับมารดา.....	72
ฉ. แบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก.....	74
ช. แบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก.....	78
ซ. ประวัติผู้วิจัย.....	83

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามข้อมูลทั่วไป.....	29
2	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความผูกพันระหว่าง มารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน จำแนกตามรายด้านและโดยรวม ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม.....	30
3	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความผูกพันระหว่าง มารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ จำแนกตามรายด้านและ โดยรวมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม.....	32
4	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนสัมพันธภาพระหว่าง มารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน จำแนกตามรายด้าน และโดยรวม ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม.....	33
5	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนสัมพันธภาพระหว่าง มารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ จำแนกตามรายด้าน และโดยรวมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม.....	34
6	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลรวมคะแนนความผูกพัน และคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด 2 วัน และหลังคลอด 6 สัปดาห์ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม.....	36
7	เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพ ระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม.....	36
8	เปรียบเทียบผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพ ระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ ระหว่าง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม.....	37
9	เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพ ระหว่างมารดาและทารกในกลุ่มทดลอง ระหว่างครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2.....	38

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่สำคัญที่สุด ในการที่จะส่งเสริมบุตรให้มีการเจริญเติบโตและมีพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม โดยพัฒนาการด้านต่างๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับความผูกพันระหว่างมารดาและทารก เพราะมารดาเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการส่งเสริมพัฒนาการของทารก อีกทั้งมารดาเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับทารกมากที่สุด เริ่มตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์ ระยะคลอด จนกระทั่งทารกลืมตามองดูโลกเป็นครั้งแรก และเมื่อทารกพ้นจากสิ่งแวดล้อมในครรภ์มารดาที่คุ้นเคยออกมาสู่โลกภายนอกเป็นครั้งแรกนั้น จะต้องมี การปรับตัวหลายอย่างทางด้านร่างกาย และจะแสวงหาความรักความอบอุ่นจากมารดาทันที มารดาที่มีความผูกพันกับทารกจะให้ความเอาใจใส่ ดูแล ให้ความรักความอบอุ่นอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งพฤติกรรมแสดงความรักของมารดาต่อทารกนั้น ได้แก่ การอุ้มชู กอดรัด สัมผัส พุดคุย ซึ่งพฤติกรรมต่างๆ เหล่านี้จะเป็นการกระตุ้นประสาทสัมผัสของทารก มีผลทำให้ทารกมีการเจริญเติบโต และมีพัฒนาการที่ดีทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา อีกทั้งสามารถพัฒนาความไว้วางใจในมารดา และส่งผลไปถึงการเริ่มต้นไว้วางใจในบุคคลอื่นๆ และเมื่อเติบโตขึ้นจะเป็นผู้ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ ช่วยเหลือตนเองได้ดี รู้จักการแก้ปัญหา มีการปรับตัวในสังคมได้ดี แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าทารกขาดความรักความอบอุ่น เนื่องจากการสร้างความผูกพันระหว่างมารดาและทารกเป็นไปในทางไม่ดี ไม่ว่าจะในระยะใดก็ตาม จะก่อให้เกิดผลเสียต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการด้านต่างๆ เช่น สติปัญญา อารมณ์ สังคม ของเด็กทั้งในขณะนั้น และในระยะต่อไปในอนาคต มีผลทำให้เด็กเป็นคนหวาดระแวง ไม่ไว้วางใจผู้อื่น และมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากปกติได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกโดยเฉพาะในช่วงขวบปีแรก เป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งต่อพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กในระยะต่อไป และเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของทารกด้วย

(ระวีวรรณ ภูษะกุล และ วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2543)

การสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ เป็นพัฒนาการหนึ่งของหญิงตั้งครรภ์ในการปรับตัวเข้าสู่บทบาทการเป็นมารดา ซึ่งสัมพันธภาพระหว่างหญิงตั้งครรภ์กับ

ทารกในครรภ์เริ่มต้นตั้งแต่หญิงตั้งครรภ์และสามีวางแผนการตั้งครรภ์ โดยจะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นทีละเล็กทีละน้อย และค่อยๆ เพิ่มขึ้นตามอายุครรภ์ที่เพิ่มขึ้น โดยในช่วงไตรมาสแรก สัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกยังอาจดูเถื่อนกลาง เนื่องจากหญิงตั้งครรภ์ยังไม่รู้สึกถึงการมีตัวตนของทารก (unreal) แต่เมื่อเข้าสู่ไตรมาสที่ 2 หญิงตั้งครรภ์จะรู้สึกถึงการดิ้นของทารก ทำให้หญิงตั้งครรภ์รับรู้ว่าการตั้งครรภ์มีตัวตนจริง ก่อให้เกิดความผูกพันที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ ที่หญิงตั้งครรภ์แสดงออกถึงสัมพันธภาพที่ดีระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ จะมีตั้งแต่การสัมผัสทารกผ่านทางหน้าท้อง ลูบคลำเบาๆ หรือพูดคุยกับทารกในครรภ์ และเมื่อเข้าสู่ไตรมาสที่ 3 ความผูกพันที่หญิงตั้งครรภ์มีต่อทารกจะแสดงออกในการเตรียมตัวเพื่อทารกในครรภ์มากขึ้น เช่น มีการวางแผนการคลอด มีการสนใจการดิ้นของทารกมากขึ้น เมื่อเข้าสู่ปลายไตรมาสที่ 3 อาจมีการเตรียมของใช้และตั้งชื่อให้กับทารก

จากที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่มารดาวางแผนการตั้งครรภ์ แต่การส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นเมื่อภายหลังคลอด โดยจะเน้นการปฏิบัติเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกายเป็นส่วนใหญ่ อาทิเช่น การให้คำแนะนำมารดาเกี่ยวกับการปฏิบัติตนและดูแลทารกภายหลังคลอด เช่น การให้นมบุตร, การรักษาความสะอาดของเต้านม, การอาบน้ำทารก, การอุ้ม, การสัมผัส เป็นต้น ซึ่งหากได้มีการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์แล้ว ย่อมเป็นการสร้างพื้นฐานความผูกพันที่ดีในระยะหลังคลอดตามไปด้วย อีกทั้งการส่งเสริมความผูกพันตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์นั้น เป็นการเตรียมความพร้อมให้ทารกในการมีปฏิสัมพันธ์กับมารดาในระยะหลังคลอดอีกด้วย และทารกในครรภ์เองก็มีความพร้อมที่จะรับการกระตุ้น เนื่องจากเซลล์สมองของทารกในครรภ์จะมีการแบ่งตัวอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่มีการปฏิสนธิจนถึง 18 สัปดาห์ ซึ่งเรียกช่วงนี้ว่า ระยะแบ่งตัว (hyperplasia) จากนั้นจะเป็นช่วงที่เซลล์สมองของทารกในครรภ์มีการขยายตัวใหญ่ขึ้น เรียกช่วงนี้ว่า ระยะขยายตัว (hypertrophy) ซึ่งจะมีการแผ่ขยายของใยประสาทสมองมากขึ้น ระยะการขยายตัวของเซลล์สมองนี้จะอยู่ระหว่างช่วงอายุ 18 สัปดาห์ในครรภ์ จนถึงทารกอายุ 2 ปี เรียกช่วงนี้ว่า “ช่วงสมองเจริญเต็มที่” (brain growth spurt) (ชัยรัตน์ ปิณฑุรอำพร, 2542)

การสร้างระบบประสาทการได้ยิน ทารกในครรภ์สามารถสร้างระบบประสาทการได้ยินตั้งแต่ช่วงเดือนที่ 3 ของการตั้งครรภ์ และสามารถได้ยินเสียงจากภายนอกมดลูกได้เมื่ออายุครรภ์ประมาณ 4-5 เดือน ดังนั้นหากได้รับการกระตุ้นพัฒนาการให้ทารก โดยการที่มารดาพูดคุยกับทารกบ่อยๆ หรือเลือกฟังเพลงที่ชอบ นอกจากจะช่วยพัฒนาเครือข่ายของระบบประสาทการได้ยินแล้ว ทารกยังได้รับสารแห่งความสุข (endorphin) ที่หลั่งออกมาด้วย (สายฝน ชวาลไพบูลย์

และวิชัย ชาวลาโพบูลย์, 2546) หลังอายุครรภ์ 6 เดือนขึ้นไป ภายนอกพัฒนาสมบูรณ์ ระบบประสาทการรับฟังสามารถทำงานได้แล้ว ทารกในครรภ์สามารถได้ยินเสียงที่มีความถี่เกินระดับการได้ยินของผู้ใหญ่ และไวต่อคลื่นเสียงที่มีความถี่สูงมากๆ และสามารถตอบสนองต่อการได้ยินเสียง เช่น ทารกในครรภ์จะเคลื่อนไหวตัวขึ้น-ลง ตามจังหวะเสียงพูดของพ่อแม่ได้ หรือกระโดดขึ้น-ลงตามจังหวะเสียงกลอง (สายฝน ชาวลาโพบูลย์ และวิชัย ชาวลาโพบูลย์, 2546)

การพัฒนาด้านประสาทสัมผัสของทารกนั้น การเรียนรู้สิ่งต่างๆในโลกในระยะแรกของชีวิตจะต้องอาศัยระบบประสาทสัมผัสเท่านั้น (Beck, 1991 อ้างถึงใน ระเบียบวาระ และ วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2543) ดังนั้นการพัฒนาระบบประสาทสัมผัสจึงเป็นพื้นฐานในการพัฒนาด้านอารมณ์ ในขณะที่ทารกอยู่ในครรภ์จะมีการเคลื่อนไหวและได้รับการสัมผัสตลอดเวลา โดยเฉพาะขณะที่มารดาเคลื่อนไหว หรือออกกำลังกาย ผิวของทารกจะสัมผัสกับผนังด้านในของมดลูก ซึ่งการเคลื่อนไหวดังกล่าว จะเป็นการพัฒนาเส้นใยสมองส่วนรับความรู้สึก การลูบและการสัมผัสทารกในครรภ์ผ่านทางหน้าท้อง จะเป็นการพัฒนาเซลล์สมองส่วนที่รับความรู้สึกให้มีขนาดใหญ่มากขึ้น มีเส้นใยประสาทมากขึ้น เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและความไวในการรับรู้ของทารกเพื่อเตรียมความพร้อมให้ใช้งานได้ดีในช่วงภายหลังคลอด อีกทั้งเป็นการสร้างความอบอุ่นและความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ ทำให้ทารกเคยชินและเกิดความสุขจากการสัมผัสของมารดา (ชัยรัตน์ ปิ่นจตุรอมพร, 2542)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกตั้งแต่ในระยะตั้งครรถ์ มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในระยะตั้งครรถ์ และเป็นกระบวนการหนึ่งในการเตรียมความพร้อมสำหรับบทบาทการเป็นมารดา ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อทารกเมื่อภายหลังคลอด และนำไปสู่การให้ความรัก ความสนใจ การเอาใจใส่ดูแล อบรม เลี้ยงดู เพื่อให้ทารกเจริญเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพในสังคมต่อไป และสำหรับด้านทารกในครรภ์เองก็มีความพร้อมในการได้รับการกระตุ้นในด้านต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว และจะเป็นผลดีต่อพัฒนาการด้านประสาทสัมผัสของทารกในระยะหลังคลอด ซึ่งจะทำให้มีปฏิริยาตอบสนองต่อมารดาในทางที่ดี ปฏิสัมพันธ์ทางบวกระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด จะทำให้ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกดียิ่งขึ้น ซึ่งจากการศึกษาของระเบียบวาระ ภูษนะกุล และวิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์ (2543) พบว่าทารกที่ได้รับการส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรถ์ จะมีพฤติกรรมที่แสดงออกในทางบวกมากกว่าทารกที่ไม่ได้รับการส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรถ์ เช่น ทารกสามารถมองหน้าและสบตามารดา จำเสียงมารดาได้ โดยทารกจะหยุดร้องเมื่อมารดาพูด บางรายจะหันหน้าตามเสียงของมารดา และทารกทุกคนที่ได้รับการส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรถ์สามารถอุ้มมารดาได้ดี และทำทางมีความสุขไม่ร้องกวน ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้

จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้มารดาเกิดความพึงพอใจและมั่นใจในการเลี้ยงดูบุตรมากขึ้น และส่งผลให้มารดามีสภาพอารมณ์ที่แจ่มใส ไม่เครียด ไม่มีความวิตกกังวล ซึ่งสภาพทางอารมณ์ของมารดานั้นมีอิทธิพลต่อคุณภาพและปริมาณน้ำนมของตนเอง ถ้ามารดามีความเครียด เศร้าหมอง ตื่นเต้นวิตกกังวล จะมีผลให้การผลิตน้ำนมเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ปริมาณน้ำนมมีไม่เพียงพอ กับความต้องการของทารก (มณีรัตน์ สุขโชติรัตน์, 2545) ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกตั้งแต่ในระยะตั้งครรถ์นั้น นอกจากจะส่งผลดีต่อพัฒนาการของทารกและปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดแล้ว ยังมีส่วนช่วยให้การเลี้ยงดูด้วยนมมารดามีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย ช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกตั้งแต่ในระยะตั้งครรถ์นั้น คือ ช่วงอายุครรภ์ 32 สัปดาห์ เพราะเป็นช่วงที่มารดาสามารถปรับตัวต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสรีระอันมีผลก่อให้เกิดความไม่สุขสบายต่าง ๆ ได้ดีขึ้น (Carter-Jessop, 1981 อ้างถึงใน ระเบียบวาระ ภูษนะกุล และวิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2543) นอกจากนี้ในอายุครรภ์ 32 สัปดาห์ ทารกในครรภ์มีการเจริญเติบโตขึ้นมาก มารดาเริ่มรู้สึกถึงการดิ้นของทารกได้อย่างชัดเจน และมารดาสามารถคลำหรือสัมผัสทารกผ่านทางหน้าท้องได้ง่ายขึ้น

จากความสำคัญดังกล่าวมาแล้วข้างต้น และในปัจจุบัน ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา มีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงดูด้วยนมแม่ตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข และมุ่งสู่โรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่ลูก และโรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัว ดังนั้น การนำโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรถ์ มาให้มารดาได้ปฏิบัติเพื่อเป็นการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด จึงมีความสอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว และมีส่วนช่วยให้มารดาประสบความสำเร็จในการให้นมมารดา อีกทั้งเป็นการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จำเป็นและสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของทารกที่จะเติบโตขึ้นเป็นกำลังสำคัญของชาติต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรถ์ โดยเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกภายหลังคลอด ระหว่างมารดากลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรถ์ และมารดากลุ่มที่ไม่ได้รับ โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรถ์

สมมติฐานการวิจัย

มารดาในกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ จะมีคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดสูงกว่ามารดาในกลุ่มที่ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาในหญิงตั้งครรภ์แรก อายุครรภ์ 32 สัปดาห์ ที่มาฝากครรภ์คลอด, นอนพักหลังคลอด และตรวจหลังคลอดที่ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

มารดา หมายถึง หญิงครรภ์แรก คลอดบุตรครบกำหนดและมีสุขภาพปกติ

โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ หมายถึง โปรแกรมที่จัดกิจกรรมให้หญิงตั้งครรภ์ปฏิบัติด้วยตนเองทุกวัน ตั้งแต่อายุครรภ์ 32 สัปดาห์ จนกระทั่งคลอดโดยโปรแกรมที่ใช้ตัดแปลงมาจากโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ของ พรรณิภา ทองณรงค์ (2537)

ความผูกพันระหว่างมารดาและทารก หมายถึง ความรักความผูกพันที่มารดาและทารกมีต่อกัน ซึ่งสามารถสังเกตจากการแสดงออกของมารดาและทารกในด้านการอุ้ม การสัมผัส การมอง และการแสดงสีหน้า ซึ่งประเมินทั้งหมด 2 ครั้ง คือ ในวันที่ 2 หลังคลอด และ 6 สัปดาห์หลังคลอด โดยใช้แบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารกของ พรรณิภา ทองณรงค์ (2537) และแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกของ นุจรี เนตรทิพย์ และคณะ (2541)

กลุ่มทดลอง หมายถึง มารดาในกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์

กลุ่มควบคุม หมายถึง มารดาในกลุ่มที่ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์ และระยะหลังคลอด แก่หญิงตั้งครรภ์ที่มารับบริการฝากครรภ์และคลอด ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์ สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา
2. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบบริการด้านสูติกรรมของศูนย์วิทยาศาสตร์ สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
3. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับนิสิต นักศึกษา บุคลากรด้านสาธารณสุขและผู้ที่มีสนใจใน การศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะตั้งครรภ์ในกลุ่มตัวอย่าง อื่น เช่น ในมารดาวัยรุ่น หรือมารดาที่มีภาวะแทรกซ้อนขณะตั้งครรภ์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดหัวข้อตามลำดับดังนี้ คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับความผูกพันระหว่างมารดาและทารก
2. พัฒนาการด้านประสาทสัมผัสของทารกในครรภ์และการกระตุ้นประสาทสัมผัสทารกในครรภ์
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับความผูกพันระหว่างมารดาและทารก

คลอสและเคนเนล (Klaus & Kennel, 1976 อ้างถึงใน วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2548) ได้อธิบายความหมายของคำว่า สัมพันธภาพ (Attachment) คือ ความผูกพันระหว่างบุคคลสองบุคคลที่เกิดขึ้นตลอดไป เชื่อว่าเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่มนุษย์อยู่ในวัยทารกที่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น เพื่อให้ได้รับการปกป้องดูแลทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมไปถึงการสร้างความพึงพอใจซึ่งกันและกัน นอกจากนี้คำว่า สัมพันธภาพ คำศัพท์อีกคำหนึ่งที่มีกพบเสมอเมื่อกล่าวถึงสัมพันธภาพระหว่างมารดากับบุตร คือ คำว่า ความผูกพัน (Bonding) บางกรณีอาจใช้คำว่า ความผูกพัน ในระยะตั้งครรภ์ และใช้คำว่า สัมพันธภาพ ในระยะหลังคลอด ซึ่งบราเซลตันก็ได้อธิบายความแตกต่างของคำว่า สัมพันธภาพ และคำว่า ความผูกพัน ไว้ดังนี้คือ ความผูกพัน เป็นการเริ่มทำความรู้จัก เอาใจใส่ ต้องการก่อให้เกิดการรู้จักขึ้นกับบุคคลอื่น ส่วนคำว่า สัมพันธภาพ ต้องใช้เวลานาน ใช้ความพยายามที่จะคงความรักไว้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ความผูกพันเป็นขั้นตอนแรกของการขบวนการ เป็นความสนใจ เอาใจใส่ และเป็นการตอบสนองระหว่างมารดา – บิดา และทารก ซึ่งปูทางนำไปสู่พัฒนาการของความรักและความเป็นมารดา – บิดา และบุตร (เทียมสร ทองสวัสดิ์, 2538) ในตำราภาษาอังกฤษบางเล่มให้ความหมายของความผูกพัน ว่าเป็นสายใยความผูกพันที่ บิดามารดามีต่อบุตร ส่วนสัมพันธภาพ เป็นสายใยความผูกพันที่บุตรมีต่อบิดามารดา (รุจา ภูโพนุลย์, 2541 อ้างถึงใน วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2548)

กระบวนการของความผูกพัน

Bowlby ได้เริ่มศึกษาความผูกพันและคิดค้นทฤษฎีความผูกพันตั้งแต่ปี ค.ศ. 1958 โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุตรและมารดาในระยะขวบปีแรกของชีวิต ทั้งนี้จากการศึกษาต่อมาได้ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมความผูกพันเพิ่มขึ้น เนื่องจากเชื่อว่าจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพด้านสังคมและสติปัญญาของเด็กต่อไป จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเด็กที่มีปัญหาพัฒนาการ พบว่ามักเป็นเด็กที่ถูกแยกจากมารดาตั้งแต่เล็ก เด็กกลุ่มนี้จะมีปัญหาพัฒนาการ ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตใจ อารมณ์ และร่างกาย (Perry, 1983 อ้างถึงใน รุจา ภูไพบูลย์, 2541) หลังจากนั้นจึงมีการศึกษาการเกิดกระบวนการความผูกพันที่มารดามีต่อบุตรตามมา ซึ่งพบว่ากระบวนการความผูกพันของมารดาที่มีต่อบุตร เริ่มต้นตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ กล่าวคือ มีการวางแผนการตั้งครรภ์ และเมื่อมีการวางแผนการตั้งครรภ์ไว้แล้ว มารดาจะไม่มีปัญหาปฏิเสธการตั้งครรภ์ มารดาจะยอมรับการตั้งครรภ์ และยอมรับว่าทารกเป็นบุคคลหนึ่งแยกจากตน ซึ่งความรู้สึกนี้จะชัดเจนมากขึ้นเมื่อมารดาเริ่มรู้สึกถึงการดิ้นของทารก กระบวนการความผูกพันจะพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนมารดาถึงกำหนดคลอด และในระยะหลังคลอดมารดาจะรู้สึกผูกพันกับบุตรมากขึ้นเมื่อได้เห็นบุตรเป็นครั้งแรก ทำให้มารดารู้สึกสุขใจ เมื่อมารดาได้สัมผัสและดูแลบุตรแล้ว ความผูกพันที่มารดามีต่อบุตรจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ (Cranley, 1981 ; Stainton, 1989 อ้างถึงในรุจา ภูไพบูลย์, 2541)

พัฒนาการของการสร้างความผูกพันและสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารก

พัฒนาการของการสร้างความผูกพันและสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารก เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์และพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงระยะคลอดและระยะหลังคลอด ดังนี้

1. ระยะก่อนตั้งครรภ์

มารดาที่มีการวางแผนการตั้งครรภ์ จะเริ่มมีความคิดฝันต่อทารก ซึ่งนับว่ากระบวนการของความผูกพันระหว่างมารดาและทารกได้เกิดขึ้นแล้ว ความผูกพันนี้มารดาจะก่อนตั้งครรภ์จะมีการเรียนรู้ตั้งแต่ด้วยทารกจากการตอบสนองของผู้เป็นมารดาของตน และเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมขนบธรรมเนียมประเพณีจากสังคมตนเอง

ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกจะเริ่มต้นเมื่อมารดา มีการวางแผน เพื่อที่จะมีบุตร โดยมารดาจะมีความนึกฝัน ความคาดหวังต่อทารกในครรภ์ของตน เมื่อมารดา มีความรู้สึกทางบวกกับการตั้งครรภ์ ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกจึงเป็นไปได้ด้วยดี (วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2548)

2. ระยะตั้งครรภ์

ไตรมาสที่ 1 ของการตั้งครรภ์ เมื่อมารดารับรู้ว่ามี การตั้งครรภ์เกิดขึ้น จะมีความรู้สึก ตื่นเต้น ตกใจ สมหวัง ลังเลใจ และสับสน ความรู้สึกทางอารมณ์นี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคมของสตรีตั้งครรภ์แต่ละคน (พวงน้อย สาครรัตนกุล และ จันทิมา ขนบดี, 2547) และจะเริ่มตรวจสอบ การตั้งครรภ์ให้เป็นที่แน่นอน มารดาจะรับรู้ว่ามี การเปลี่ยนแปลงประสบการณ์ 2 อย่างเกิดขึ้น พร้อม ๆ กัน คือ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจของตนเอง และอย่างที่ สองคือมีการ เจริญเติบโตของทารกในครรภ์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะมีผลต่อการสร้างความผูกพันระหว่าง มารดาและทารก ซึ่งจะเกิดทั้งในด้านบวกและลบ มารดาจะมีความรู้สึกสองฝักสองฝ่ายในระหว่าง ตั้งครรภ์ (วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2548)

ไตรมาสที่ 2 ของการตั้งครรภ์มารดาจะรับรู้ว่าการเป็นบุคคลหนึ่งซึ่งแยกออกจาก ตน (Perception of the fetus as separate individual) ทารกจะมีการเจริญเติบโตขึ้นอย่างมาก มารดาจะได้รับความรู้สึกจากการเคลื่อนไหวของทารกในครรภ์ (วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2548) และมารดาจะรับรู้ถึงการมีตัวตนของทารกในครรภ์ และการมีชีวิตที่เป็นอิสระ เริ่มยอมรับความ เป็นบุคคลของทารก เรียนรู้ที่จะปฏิบัติตนเพื่อสุขภาพของทารก สนใจติดตามการเปลี่ยนแปลงของ ทารกในครรภ์ พยายามสื่อสารและแปลความหมายพฤติกรรมของทารกในครรภ์ และตอบสนอง ตามความนึกคิดของตนว่าทารกในครรภ์ต้องการสื่อสารอะไรให้ตนได้รับรู้ (รุจา ภูโพนุลย์, 2541) นอกจากนี้มารดาจะมีความคิดฝันเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะของทารก รูปร่างหน้าตา อารมณ์ ความ แข็งแรง เพศ และขนาด ซึ่งทำให้มารดามีความรักความผูกพันกับทารกมากขึ้น หากครอบครัวใด ไม่ได้มีการวางแผนการมีบุตร หรือไม่ต้องการบุตรเมื่อตั้งครรภ์แล้วนั้น จะทำให้เกิดความตึงเครียด ทางด้านร่างกาย จิตใจ และด้านเศรษฐกิจ ถ้ามารดาสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ ความรักความ ผูกพันระหว่างมารดาและทารกย่อมเกิดขึ้นอย่างแน่นอน (Ross, 1999 อ้างถึงใน วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2548)

ไตรมาสที่ 3 ของการตั้งครรภ์ ทารกมีการเจริญเติบโตขึ้นมาก ดังนั้นส่วนต่าง ๆ ของ ร่างกายทารกในครรภ์ มารดาจะสามารถคลำหรือสัมผัสผ่านหน้าท้องได้ง่าย การส่งเสริมความ ผูกพันโดยการกระตุ้นประสาทสัมผัสของทารกในครรภ์ในระยะนี้จะเป็นผลดี ทำให้เซลล์สมอง ส่วนรับความรู้สึกพัฒนาขนาดใหญ่มากขึ้น มีเส้นใยประสาทมากขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพและความ ไวในการรับรู้ของทารกเพื่อเตรียมพร้อมให้ใช้งานได้ดีภายหลังคลอด ขณะเดียวกันก็ยังเป็นการ สร้างความอบอุ่นและความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ (ชัยรัตน์ บัณฑิตอัมพร, 2535 อ้างถึงใน วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2548) นอกจากนี้ มารดาจะมีการเตรียมตนเองเพื่อการคลอด

เรียนรู้เกี่ยวกับการคลอด เตรียมสิ่งของเครื่องใช้สำหรับทารก จัดเตรียมสถานที่ให้ทารกแรกเกิด ความปลอดภัยของทารก และพร้อมที่จะปฏิบัติทุกอย่างเพื่อให้ทารกคลอดอย่างปลอดภัย (พวงน้อย สาครรัตนกุล และ จันทิมา ขนบดี, 2547)

3. ระยะคลอดและระยะหลังคลอด

ในระยะคลอดเป็นช่วงเวลาที่สำคัญ โดยเฉพาะช่วงที่ทารกเกิดทันที เป็นระยะที่สัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารกได้พัฒนาถึงขั้นสูงสุดของการตั้งครรภ์ เมื่อทารกคลอดออกมามารดาจะมีความตื่นเต้นที่จะได้เห็นทารกเป็นครั้งแรก และจะเริ่มมีการเรียนรู้เกี่ยวกับทารก และตัดสินใจว่า ตนรู้สึกอย่างไรต่อทารก กระบวนการคลอดนับว่ามีความสำคัญต่อการสร้างสัมพันธ์ภาพของมารดากับทารก โดยทั่วไปแล้วมารดาที่มีความรู้ ควบคุมตนเองได้ขณะคลอดจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความผูกพันได้ตั้งแต่วินาที ส่วนในระยะหลังคลอดนั้นเป็นช่วงส่งเสริมความรู้สึกรักของมารดาให้เกิดสัมพันธ์ที่ดีกับทารกมากขึ้น (วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2548)

คลอสและเคนเนล (Klaus & Kennel, 1982 อ้างถึงใน มณีภรณ์ โสมานุสรณ์, 2548) ได้ส่งเสริมให้มารดาและทารกมีปฏิสัมพันธ์กันในช่วงเวลา Sensitive period หรือระยะตื่นตัว คือ 45 นาทีแรกหลังคลอด โดยให้โอกาสมารดาสำรวจร่างกายทารก มารดาและทารกมีโอกาสมองสบตากัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เป็นการช่วยส่งเสริมการพัฒนาสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารก เพราะเชื่อว่าการมีสัมผัสใกล้ชิดระหว่างมารดาและทารกในช่วงหลังคลอดทันที จะมีความสำคัญต่อการสร้างสัมพันธ์ภาพ และความรักใคร่ผูกพันให้เกิดขึ้นในระยะต่อไป (ระวีวรรณ ภูษนะกุล และ วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2543) ในระยะ 1 – 2 ชั่วโมงแรกหลังคลอด ทารกจะมีความตื่นตัวมาก ระยะ 30 นาทีแรกทารกจะมีซึกกิ้ง รีเฟล็กซ์ (Sucking reflex) แรงที่สุด มีการเรียนรู้ได้ดี นอกจากนี้ระยะแรกเกิดจนถึงช่วง 45 – 60 นาทีแรก เป็นช่วงเวลาที่ทารกอยู่ในระยะสงบ และตื่นอย่างต็มที่ (Quiet alert) ทารกจะเปิดตากว้างและพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมได้ดี ระยะชั่วโมงแรก ๆ หลังคลอดจึงเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมในการส่งเสริมสัมพันธ์ภาพและความรักความผูกพันระหว่างมารดาและทารก (วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2548)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการความผูกพัน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการความผูกพันนั้น โดยสรุปอาจแบ่งได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านมารดา ปัจจัยด้านบิดา ปัจจัยด้านเด็ก และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (May and Mahlmeister, 1990 ; Old, London, and Ladewig, 1988 อ้างถึงใน รุจา ภูไพบูลย์, 2541)

1. ปัจจัยด้านมารดา ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมของมารดาที่มีผลต่อการพัฒนาความรู้สึกรักผูกพัน

1.1 การยอมรับการตั้งครรภ์ พบว่า ถ้าการตั้งครรภ์นั้นเป็นการตั้งครรภ์ที่วางแผนไว้ จะทำให้บิดามารดามีความผูกพันกับทารกได้ดีกว่ากรณีที่ทารกเกิดมาโดยไม่ได้วางแผนไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุปราณี อัครเสรี และคณะ (2536) ที่ศึกษาพฤติกรรมสัมพันธ์ระหว่างมารดาและทารก ในระยะ 2 ชั่วโมงแรกหลังคลอด พบว่า มารดาที่วางแผนการตั้งครรภ์มีคะแนนพฤติกรรมสัมพันธ์ระหว่างมารดากับทารกสูงกว่ามารดาที่ไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.2 ความเครียดของมารดา ในกรณีที่มารดาที่มีความกลัวและวิตกกังวลต่อการตั้งครรภ์สูง เช่น ไม่ได้รับการเอาใจใส่จากสามี กลัวว่าทารกจะไม่ได้เพศตามต้องการ กลัวทารกจะพิการ กลัวว่าตนจะเป็นมารดาที่ดีไม่ได้ จะทำให้มีผลกระทบต่อสัมพันธ์ระหว่างมารดาและทารก และทำให้มารดาไม่รู้สึกรักผูกพันกับทารกเท่าที่ควร

1.3 ปัญหาสุขภาพของมารดา ถ้าสุขภาพของมารดาทรุดโทรมเนื่องจากการตั้งครรภ์และคลอด จะทำให้มารดามีทัศนคติที่ไม่ดีต่อทารก เช่น ถ้าคลอดบุตรยาก มารดาชักจากภาวะพิษแห่งครรภ์ มารดาได้รับความเจ็บปวดรุนแรงจากการคลอดและหลังคลอดมีภาวะแทรกซ้อน ในบางกรณีมารดามีโรคประจำตัวอยู่แล้ว การตั้งครรภ์ทำให้อาการป่วยรุนแรงขึ้นหรือมารดาป่วยหลังคลอด ไม่มีโอกาสสัมผัสและดูแลทารกเองในระยะหลังคลอด จะทำให้มีผลกระทบต่อกระบวนการสร้างความผูกพันของมารดาที่มีต่อทารก นอกจากนี้ พบว่า การที่มารดาได้รับยาเสพติดหรือยาชาที่มีผลขัดขวางความรู้สึกรักต้นตัวของมารดาหลังคลอด เป็นสิ่งที่ทำให้มารดาไม่ได้พัฒนาความรู้สึกรักผูกพันทันทีในระยะหลังคลอด

1.4 อคติโน้มน้าวของมารดา ในกรณีที่มารดาที่มีความเชื่อมั่นในตนเองน้อย ไม่รู้สึกรว่าตนมีคุณค่า ไม่มั่นใจในตนเอง จะทำให้มารดาเกิดภาวะเครียด และมีผลต่อการสร้างสัมพันธ์ภาพกับทารก

1.5 ประสบการณ์ของมารดาในการเลี้ยงดูเด็ก มารดาที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็กอยู่บ้าง จะตอบสนองต่อพฤติกรรมเด็กตามประสบการณ์และทัศนคติที่ตนมีเกี่ยวกับการดูแลทารก มารดาที่เคยเลี้ยงเด็กมาก่อนจะมีความเครียดในการดูแลทารกน้อยกว่ามารดาที่ไม่มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กมาก่อนเลย ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อความรู้สึกรักผูกพันต่อทารกได้

1.6 แรงสนับสนุนทางสังคม มารดาต้องการความรัก ความเข้าใจ กำลังใจและความช่วยเหลือจากบุคคลรอบข้างโดยเฉพาะสามี ในช่วงตั้งครรภ์ คลอด หลังคลอด และในระยะ

เลี้ยงดูทารก ในกรณีที่ขาดการสนับสนุนทางจิตใจ และความช่วยเหลือจากสามี ญาติพี่น้อง เพื่อน ทำให้มารดาไม่มั่นใจในการเลี้ยงดูทารกและก่อให้เกิดความเครียด ซึ่งจะมีผลให้มีปัญหาความรู้สึกผูกพันกับทารกได้

1.7 อายุของมารดา มารดาที่อยู่ในวัยรุ่นยังแสวงหาความช่วยเหลือจากผู้อื่น เพื่อสนองตอบความต้องการของตน และกำลังหาเอกลักษณ์ (Identity) ของตน ขาดประสบการณ์ชีวิตเท่าที่ควร จะพบความยากลำบากในการปรับบทบาทตนเองสู่การเป็นมารดา ทำให้มารดาวัยรุ่นไม่สามารถพัฒนาความรู้สึกผูกพันกับทารกได้อย่างเหมาะสม

2. ปัจจัยด้านบิดา ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของบิดาในการให้ความช่วยเหลือมารดาในระยะต่าง ๆ ตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์จนถึงระยะเลี้ยงดูทารก หากบิดาไม่สนใจให้ความช่วยเหลือมารดาแล้ว จะมีปัญหาในการปรับบทบาทเพื่อเป็นบิดาที่ดี และยังมีผลขัดขวางสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกได้ สาเหตุอาจเนื่องมาจากการที่บิดารู้สึกว่าบุตรแย่งความรัก ความสนใจจากภรรยาไป ทำให้บิดาบางคนแสดงพฤติกรรมไม่สนใจทารก ผลคือ สัมพันธภาพระหว่างสามีภรรยาตึงเครียด เกิดปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัวได้

3. ปัจจัยด้านเด็ก สาเหตุจากด้านเด็กที่มีผลกระทบต่อความรู้สึกผูกพันระหว่างมารดาและทารกมีหลายประการ คือ

3.1 ทารกมีความผิดปกติ เช่น มีความพิการแต่กำเนิด ทำให้มารดารู้สึกชิงชัง ไม่อยากอุ้ม กอดรัด หรือประสานสายตากับทารก รู้สึกว่าทารกหน้าเกลียดน่าชัง

3.2 ทารกเจ็บป่วย ในทารกที่เจ็บป่วยหลังคลอดถูกแยกจากมารดาไปรับการรักษา เช่น เด็กตัวเหลืองหลังคลอด ถูกแยกไปรักษาโดยการส่องไฟเป็นเวลานาน จะขัดขวางกระบวนการสร้างความผูกพันระหว่างมารดาและทารกได้

3.3 พัฒนาการของทารก ในกรณีที่ทารกมีปฏิกิริยาโต้ตอบมารดาไม่ปกติ เนื่องจากพัฒนาการล่าช้า เช่น ในเด็กคลอดก่อนกำหนด ทำให้มารดารู้สึกว่าตนไม่ได้รับปฏิกิริยาตอบสนองจากทารกแต่อย่างใด ไม่ว่าจะการสบสายตา การดูคนนมมารดา การอุ้ม การปลอบโยนเมื่อร้องไห้ จะเป็นไปได้อย่างลำบาก ทำให้เมื่อต้องการอุ้มหรือสัมผัสทารก ต้องระมัดระวังจนเกินไป เป็นอุปสรรคต่อการสร้างความผูกพัน

3.4 การคลอดทารกแฝด มารดาที่มีบุตรจากการคลอดครั้งหนึ่งมากกว่าหนึ่งคน พบว่าทารกส่วนใหญ่มีน้ำหนักตัวน้อย ต้องรับการดูแลจากเจ้าหน้าที่เป็นพิเศษ และทารกอาจเสียชีวิต ทำให้เศร้าโศกจนขาดการเอาใจใส่ดูแลทารกแฝดที่ยังมีชีวิตอยู่

3.5 เพศของบุตร ถ้าทารกที่คลอดออกมามีเพศไม่ตรงตามความคาดหวังของมารดา อาจทำให้มารดาไม่ผูกพันกับบุตรเท่าที่ควร

4. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวกับการดูแลมารดาและทารกที่บุคคลภายนอกครอบครัวยุ เช่น แพทย์ พยาบาล เป็นผู้ให้แก่มารดาและทารก ที่มีผลต่อสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก เช่น ด้านนโยบายของโรงพยาบาล โรงพยาบาลส่วนใหญ่จะมีการแยกทารกจากมารดาทันทีหลังคลอด ไม่อนุญาตให้มารดาได้สัมผัสหรืออุ้มทารกทันทีหลังคลอด จำกัดเวลาดูแลทารกของมารดา จำกัดเวลาเยี่ยม เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งทำให้การสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกไม่ดีเท่าที่ควร

การส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารก

การส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารก ควรเริ่มตั้งแต่ระยะตั้งครรรภ์และต่อเนื่องจนถึงระยะหลังคลอดทันที ตามกระบวนการความผูกพัน ดังนี้

ระยะตั้งครรรภ์ พยาบาลในหน่วยฝากครรรภ์ควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารก ซึ่งสามารถกระทำได้โดย (วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2548)

1. ให้ความรู้แก่บิดามารดาในการเตรียมตัวเป็นบิดามารดาตั้งแต่การวางแผนการตั้งครรรภ์
2. ให้ความรู้แก่บิดามารดาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และการปฏิบัติตนในระยะตั้งครรรภ์
3. ให้ความรู้แก่มารดาเกี่ยวกับทารก เพื่อให้มารดาเกิดความรักความผูกพันกับทารกในครรรภ์ เช่น ปฏิภิกิริยาของทารกในครรรภ์ การดิ้นของทารกในครรรภ์ ทำให้มารดาเกิดความรู้สึกว่าได้สัมผัสกับทารก จะเป็นการกระตุ้นให้มารดาเกิดความรู้สึกว่ามีสิ่งใหม่เกิดขึ้นและมารดาจะมีจินตนาการเกี่ยวกับบทบาทของการเป็นมารดา และมีความคาดหวังต่อทารก
4. ให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพร่างกายและลักษณะทั่วไปของทารกแรกเกิดและพฤติกรรมต่างๆ ที่ทารกแสดงออก รวมทั้งการตอบสนองความต้องการของทารกด้วยความเข้าใจ
5. กระตุ้นและนัดหมายให้มารดาตั้งครรรภ์ได้รับการฝากครรรภ์จากสถานพยาบาลอย่างน้อย 4 ครั้ง เพื่อรับคำแนะนำและตรวจสภาพทารกในครรรภ์
6. ให้ความสนใจในการส่งเสริมความรักความผูกพัน ระหว่างมารดาและทารกในครรรภ์แรกที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่อาจมีความเชื่อมั่นใน

ตนเองต่ำ มีความเครียดและวิตกกังวล ซึ่งอาจเป็นปัจจัยที่ขัดขวางการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดา และทารกต่อไปได้

7. ให้ความรู้แก่บิดาเกี่ยวกับการเตรียมตัวเป็นบิดา การมีส่วนร่วมของบิดาในการให้การสนับสนุนช่วยเหลือระดับประคองจิตใจภรรยาในระยะตั้งครรภ์

8. เตรียมมารดาในการเผชิญความเจ็บปวดในระยะคลอด โดยสอนวิธีการบรรเทาความเจ็บปวดขณะเจ็บท้องคลอด พาหญิงตั้งครรภ์เยี่ยมชมสถานที่ภายในห้องคลอด และหลังคลอดเพื่อสร้างความคุ้นเคยและลดความวิตกกังวล

ระยะคลอด ในระยะคลอดมารดาควรได้รับโอกาสในการสัมผัสตัวทารก ได้จ้องมองสบตาทารก และได้อุ้มทารกทันทีเมื่อแรกคลอด ซึ่งอาจเป็นช่วงเวลาสั้นๆ ไม่กี่นาที แต่จะเป็นระยะวิกฤตของการพัฒนาความผูกพันกับทารกเป็นอย่างมาก (รุจา ภูไพบูลย์, 2541) และในระยะนี้มารดามีความตื่นเต็นที่จะได้พบทารก ขณะเดียวกันทารกแรกเกิดจะมีการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมภายนอกมดลูก ซึ่งการได้อยู่ในอ้อมอกมารดา ได้ยินเสียงของหัวใจมารดาที่ทารกคุ้นเคยเหมือนเมื่ออยู่ในครรภ์จะทำให้ทารกสงบ อบอุ่น และมีความผูกพันกับมารดา (ระวีวรรณ ภูษนะกุล และ วิไลพรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2543)

ระยะหลังคลอด ในระยะหลังคลอด มารดาควรได้รับโอกาสในการอยู่ใกล้ชิดตามลำพังกับทารก หากไม่มีข้อจำกัดด้านสุขภาพ การที่มารดาได้เห็น ได้สัมผัส ได้เลี้ยงดูทารก ทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารกแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และพยาบาลในห้องหลังคลอดควรให้คำแนะนำที่ถูกต้องในการเลี้ยงดูทารก รวมทั้งสนับสนุนการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา เพราะมารดาครรภ์แรกส่วนมากยังขาดประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูทารก การดูแลตอบสนองความต้องการของทารก ซึ่งมารดาที่ประสบความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการต่างๆ ของทารก จะก่อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ทางบวกต่อกัน และส่งผลให้ทารกเกิดความไว้วางใจและมีความผูกพันกับมารดาอย่างแนบแน่น

พัฒนาการด้านประสาทสัมผัสของทารกในครรภ์และการกระตุ้นประสาทสัมผัสทารกในครรภ์

การพัฒนาเซลล์สมองของทารก เริ่มมีการพัฒนามาตั้งแต่ทารกอยู่ในครรภ์มารดา การที่สมองได้รับการฝึกฝนในด้านความรู้ต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ เช่น การรับความรู้สึก การได้ยิน หรือการมองเห็น จะเป็นการกระตุ้นการพัฒนาของระบบประสาทสัมผัสส่วนนั้นๆ ให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ มีขีดความสามารถในการใช้งานสูงและยังเป็นการกระตุ้นให้มีการเพิ่มเติมใยประสาทสมองในส่วนนั้นๆ ให้มีการแตกแขนงมากขึ้น ทำให้มีความไวในการรับรู้และ

การเรียนรู้ที่เร็วขึ้น การฝึกฝนการพัฒนาระบบประสาทสัมผัสต่างๆ ยังช่วยให้เซลล์สมองมีขนาดใหญ่ขึ้น ทำให้มีสติปัญญาดีขึ้น มีไหวพริบ และมีความไวต่อการตอบสนองสิ่งเร้าภายนอก (ชัยรัตน์ ปิ่นทูลอัมพร, 2542)

การเจริญเติบโตของสมองแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรก เรียกว่าระยะแบ่งตัว (hyperplasia) ซึ่งจะเริ่มต้นตั้งแต่ปฏิสนธิจนกระทั่ง 18 สัปดาห์ จากนั้นจะเข้าสู่ระยะที่ 2 ซึ่งเรียกว่า ระยะขยายตัว (hypertrophy) ระยะนี้สมองของทารกในครรภ์จะขยายตัวใหญ่ขึ้น และมีการแผ่ขยายของใยประสาทสมองมากขึ้น ซึ่งจะอยู่ระหว่างช่วงอายุ 18 สัปดาห์ในครรภ์ จนกระทั่งทารกอายุ 2 ปี เรียกช่วงนี้ว่า ช่วงสมองเจริญเต็มที่ (brain growth spurt) ในช่วงที่สมองเจริญเติบโตเต็มที่นี้ เป็นช่วงที่สมองสามารถแปรเปลี่ยนไปตามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก หากได้รับสิ่งแวดล้อมที่เป็นลบอย่างต่อเนื่อง สมองก็จะเจริญเติบโตไม่ดีเท่าที่ควร แต่หากได้รับสิ่งแวดล้อมที่ดีอย่างถูกต้อง สมองก็จะได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพ ช่วงเวลาดังกล่าวจึงมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างการพัฒนาเซลล์สมองของทารก

การสร้างระบบประสาทการได้ยิน

ทารกในครรภ์สามารถสร้างระบบประสาทการได้ยินตั้งแต่ช่วงเดือนที่ 3 ของการตั้งครรภ์ และสามารถได้ยินเสียงภายนอกมดลูกได้เมื่ออายุครรภ์ประมาณ 4-5 เดือน หลังอายุครรภ์ 6 เดือน หูภายนอกพัฒนาสมบูรณ์ ทารกในครรภ์สามารถได้ยินเสียงที่มีความถี่เกินระดับการได้ยินของผู้ใหญ่และไวต่อคลื่นเสียงที่มีความถี่สูงมากๆ และสามารถตอบสนองต่อการได้ยินเสียงได้ เสียงจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติรอบตัวทารกที่ช่วยส่งเสริมให้มีการพัฒนาทางด้านการได้ยิน คือ เสียงการเต้นของหัวใจมารดา เสียงการบีบตัวของลำไส้ เสียงการเคลื่อนไหวของกระแสโลหิต นอกจากนี้เสียงของมารดาเป็นอีกเสียงหนึ่ง ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่โดดเด่นสำหรับทารก จะช่วยให้ทารกในครรภ์เกิดความเคยชินต่อเสียงนี้ และเกิดความผูกพันกับมารดาตั้งแต่ในครรภ์

การกระตุ้นระบบประสาทการได้ยิน (Auditory Stimulation)

เสียงที่จะใช้ในการกระตุ้นระบบประสาทการได้ยินของทารกในครรภ์นั้น ได้แก่ เสียงดนตรี ซึ่งควรเป็นเสียงดนตรีเย็นๆ เช่น เพลงบรรเลงอาจเป็นเพลงคลาสสิก หรือ เพลงไทยเดิม ซึ่งกระทำได้โดยการวางวิทยุเทปเพลงบรรเลงไว้ข้างๆ ตัว และเปิดฟังพร้อมกันทั้งแม่และลูก วันละ 1 ครั้ง ครั้งละ 10 - 15 นาที ไม่ควรเปิดให้ฟังทั้งวัน เนื่องจากอาจเป็นการ

สร้างความเครียดให้กับทารกในครรภ์ได้ และหากต้องการให้ทารกในครรภ์เคยชินและจดจำเสียงเพลงใดเสียงเพลงหนึ่งได้ มารดาควรเปิดเพลงเดิมๆ ให้ทารกฟังทุกวัน เพราะทารกสามารถรับรู้ และเรียนรู้เพลงนั้นๆ ได้ และเมื่อหลังคลอดมารดาเปิดเพลงเดิมให้ทารกฟังอีก จะช่วยให้ทารกสงบ ไม่ร้องกวน และหลับง่ายขึ้น เนื่องจากทารกเคยชินต่อเสียงเพลงนี้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์

เสียงของมารดา เป็นเสียงธรรมชาติ ซึ่งเป็นสุดยอดปรารถนาของทารกในครรภ์ และเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีที่จะช่วยเสริมสร้างคุณภาพของลูกได้ เสียงของมารดาที่จะพูดคุยกับทารก ควรใช้เสียงที่นุ่มนวลเพื่อแสดงความรัก และควรมีระดับเสียงสูง อาจเป็นประโยคคำถาม ย้ำคำ ย้ำประโยค จะช่วยให้ทารกจดจำเสียงได้ดีขึ้น ควรแนะนำมารดาให้พูดคุยกับทารกในครรภ์ โดยพูดคุยด้วยคำพูดที่อ่อนหวาน และเป็นประโยคเสียงสูงประกอบกับการย้ำคำย้ำประโยคบ่อยๆ จะทำให้ลูกชินกับเสียงมารดา และช่วยให้การเลี้ยงดูหลังคลอดง่ายขึ้น มารดาอาจเล่นนิทานหรือร้องเพลงกล่อมลูก เพื่อให้ลูกชินกับนิทาน หรือเพลงขับกล่อมตั้งแต่ในครรภ์ และเมื่อคลอดแล้วมารดาสามารถนำนิทาน หรือเพลงขับกล่อมมาช่วยทำให้ลูกสงบและหลับง่ายขึ้น

ได้มีการทดลองของ Dr.Decasper แห่งมหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนาซึ่ง แนะนำให้คุณแม่ที่ตั้งครรภ์เล่นนิทานให้ทารกในครรภ์ฟัง เช่น เล่นนิทาน ก. ให้ทารกในครรภ์ฟังทุกวัน และทันทีที่ทารกคลอดก็ทดสอบโดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า Suck-O-Meter ซึ่งประกอบด้วยขวดนมและหูฟังที่ต่อกับเครื่องคอมพิวเตอร์ ถ้าทารกดูดนมด้วยอัตราหนึ่งจะได้ยินเสียงเล่าของนิทาน ก. ซึ่งเคยได้ยินตั้งแต่อยู่ในครรภ์ แต่ถ้าคุณไปอีกอัตราหนึ่งจะได้ยินเสียงเล่าของนิทาน ข. ซึ่งไม่เคยได้ยินมาก่อน ผลปรากฏว่าทารก 16 ใน 17 ราย ของกลุ่มทดลองนั้น จะดูดนมในอัตราที่เขาได้ยินเสียงเล่าของนิทาน ก. นั้นแสดงว่าทารกรับรู้การได้ยินตั้งแต่อยู่ในครรภ์ ขณะเดียวกันก็สามารถจดจำนิทานที่เขาเคยได้ยินมาก่อนได้ นอกจากนี้ Dr.Decasper ได้ลองให้ทารกดูดนมใน 2 อัตราเดิม ซึ่งจะได้ยินเสียงเล่าของนิทาน ก. ทั้งคู่ แต่เป็นเสียงเล่าจากมารดาของทารกนั้นกับหญิงอื่นๆ ผลปรากฏว่า 90% ของทารกกลุ่มทดลองจะดูดนมในอัตราที่ได้ยินเสียงเล่าของนิทาน ก. ที่เล่าโดยมารดาของเขาเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นอกจากทารกจะจดจำและรับรู้เสียงนิทานได้แล้ว ยังสามารถแยกแยะเสียงมารดาของเขาจากเสียงของผู้หญิงคนอื่นได้อีกด้วย (ชัยรัตน์ ปีฉุฑฐอมพร, 2542)

ผลที่ได้รับจากการส่งเสริมระบบประสาทการได้ยิน

1. เสียงจากสภาพแวดล้อมที่ดี จะผ่านเข้าสู่สมองส่วนการได้ยินและไปเสริมสร้างระบบประสาทส่วนการได้ยินให้มีการพัฒนา ทำให้เซลล์สมองส่วนนี้มีขนาดใหญ่ขึ้น มีใยประสาทและร่างแหมากขึ้น เป็นการเตรียมพร้อมอย่างสมบูรณ์สำหรับการได้ยินหลังคลอด

2. ทำให้ทารกเคยชินต่อเสียงมารดาและเป็นการพัฒนาภาษาไปอีกทางหนึ่งด้วย
3. การพัฒนาระบบการได้ยินนี้ จะทำให้ทารกหลังคลอดสงบ เยือกเย็น เลี้ยงง่าย ไม่ร้องกวน
4. ทำให้เกิดการสร้างความผูกพันระหว่างมารดากับทารก เพราะมีโอกาสนและเวลาที่ ได้ติดต่อกันและกัน ผู้เป็นมารดาจะมีความสุขและยังทำให้ร่างกายหลังสารแห่งความสุขซึ่งมีผล ต่อทารก โดยเฉพาะคุณภาพทางด้านอารมณ์แก่ทารกหลังคลอดได้
5. เป็นการส่งเสริมพัฒนาการด้านสมอง อารมณ์ และร่างกายของทารกในครรภ์

การสร้างระบบประสาทสัมผัสทารกในครรภ์

ทารกเมื่ออยู่ในครรภ์มารดา ธรรมชาติได้สร้างให้ทารกได้รับการพัฒนาในระบบประสาทสัมผัสต่างๆ เพื่อให้สามารถเตรียมพร้อมที่จะใช้ระบบประสาทสัมผัสเหล่านั้นได้ เมื่อออกมาสู่โลกภายนอก ในระยะแรก การพัฒนาระบบประสาทสัมผัสของทารกนั้นอาศัยน้ำหนั กตัวของทารกเอง ซึ่งน้ำหนักตัวของทารกในระยะแรกจะน้อยและลอยอยู่ในน้ำคร่ำ ทำให้ทารก เคลื่อนไหวแขนขาได้สะดวก เมื่อน้ำหนักตัวมากขึ้นทารกจะเริ่มจมลงสู่ฐานของมดลูก ทำให้เกิด การสัมผัสระหว่างผิวหนังของทารกกับผิวหนังด้านในของมดลูก การสัมผัสดังกล่าวจะเป็นการ กระตุ้นพัฒนาการของระบบประสาทสัมผัสรับความรู้สึก เป็นการเสริมสร้างให้เกิดใยประสาทของ การรับความรู้สึกมากขึ้นและแตกแขนงประสานกันมากขึ้น ตลอดจนเป็นการพัฒนาด้านการรับ ความรู้สึก นอกจากนี้การเคลื่อนไหวของมารดาก็มีส่วนช่วยในการส่งเสริมพัฒนาการของระบบ ประสาทรับความรู้สึกของทารกได้ เนื่องจากขณะที่มารดาเคลื่อนไหวไปมา ทารกในครรภ์ก็จะเอน เียงตามจังหวะการเคลื่อนไหวไปด้วย ผิวหนังของทารกจะได้รับการสัมผัสกับผนังด้านในของ มดลูกตลอดเวลา จึงเป็นการช่วยเสริมสร้างพัฒนาการของระบบประสาทรับความรู้สึกของทารก เพื่อให้พร้อมที่จะใช้งานได้ในอนาคต

การกระตุ้นประสาทสัมผัสทารกในครรภ์ (Tactile stimulation)

การกระตุ้นประสาทสัมผัสทารกในครรภ์ กระทำได้โดย แนะนำให้มารดานั่งบน เก้าอี้โยกและลูบสัมผัสหน้าท้องจนเป็นรูปวงกลมรอบสะดืออย่างแผ่วเบาไปตามส่วนต่างๆ ของ ทารก พร้อมกับโยกเก้าอี้ไปมาเป็นจังหวะอย่างนุ่มนวลและอาจใช้เวลานี้พูดคุยกับทารกในครรภ์ ไปด้วย การลูบหน้าท้องนั้น มารดาสามารถกระทำได้นานราวเท่าที่ต้องการเพราะการลูบสัมผัส ทารกเบาๆ กับการเคลื่อนไหวบนเก้าอี้โยกนั้น เป็นการรล่อมให้ลูกมีอารมณ์สงบ เยือกเย็น จึงไม่

เป็นการสร้างความเครียดหรือรบกวนทารกแต่อย่างใด และการโยกแก้อีไวนั้น นอกจากจะเป็นการพัฒนาเซลล์สมองส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวแล้ว ยังเป็นการให้ทารกในครรภ์ได้เรียนรู้การตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้ทารกรู้จักนึกคิด และปรับตัวเข้าหาสิ่งแวดล้อมใหม่ได้ กล่าวคือ ขณะที่มารดาโยกแก้อีไวนั้น ทารกจะถูกโยกเอนไปตามทิศทางของการโยก ในเวลาต่อมาทารกจะเกิดการเรียนรู้ว่าการโยกไปมานั้นเป็นวัฏจักร คือโยกหน้าแล้วตามด้วยหลังเสมอ ทารกจะเกิดการเรียนรู้การปรับตัวและตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมนั้น โดยขณะที่แก้อีไวนำไปข้างหน้า ทารกจะเริ่มรู้จักการเกร็งตัวไปด้านหลังต้านแรงโยกไปด้านหน้าเพื่อพยุงตัวให้อยู่ในแนวกลางเสมอ ซึ่งทารกสามารถทำได้ง่ายเพราะลอยตัวอยู่ในน้ำคร่ำ ซึ่งการกระทำเช่นนี้เปรียบเสมือนบทเรียนที่ช่วยฝึกสอนให้ทารกมีไหวพริบ เข้าใจ ปรับตัวและตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมที่เข้ามาใหม่ได้ นอกจากนี้การเคลื่อนไหวไปมาจะช่วยพัฒนาระบบกล้ามเนื้อและการทรงตัว ทำให้ทารกหลังคลอดสามารถพลิกคว่ำและหงายได้เร็วกว่าปกติ (ชัยรัตน์ ปีณพชรอำพร, 2542)

ผลที่ได้รับจากการส่งเสริมระบบประสาทสัมผัสทารกในครรภ์

1. ทำให้เกิดความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์
2. เป็นการส่งเสริมให้เซลล์สมองส่วนรับรู้รู้สึก และการเคลื่อนไหว มีขนาดใหญ่ขึ้น มีเส้นใยประสาทและการเกี่ยวพันกันมากขึ้น
3. สร้างอารมณ์ที่สงบ เยือกเย็นแก่ทารก ทำให้เลี้ยงดูง่ายขึ้นเมื่อหลังคลอด
4. ทารกจะมีการเรียนรู้ที่ดีขึ้น ตลอดจนรู้สึกปรับตัวและตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เข้ามา และมีความพร้อมที่จะมีปฏิสัมพันธ์ทางบวกต่อมารดา
5. เพิ่มการหลั่งฮอร์โมนเกี่ยวกับการเจริญเติบโต (Somatotrophin) ซึ่งจะทำให้น้ำหนักทารกเพิ่มขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าทารกในครรภ์ มีความพร้อมที่จะรับการกระตุ้นจากการส่งเสริมพัฒนาการ ซึ่งจะได้ผลดีมากในช่วงไตรมาสที่ 3 ของการตั้งครรภ์ เพราะระบบประสาทเจริญครบทุกด้าน ฉะนั้นหากมีการกระตุ้นและเสริมสร้างพัฒนาการในระยะนี้จะมีส่วนช่วยให้สมองมีการเจริญเติบโตเต็มที่พร้อมที่จะรับข้อมูลและการเรียนรู้ต่างๆ ในอนาคตเมื่อเติบโตขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรรณนิภา ทองณรงค์ (2537) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6 ขอนแก่น ซึ่งเป็นการวิจัยกึ่งทดลอง เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ โดยการเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ระหว่างกลุ่มทดลองซึ่งได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ และกลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นหญิงครรภ์แรก อายุครรภ์ 32 สัปดาห์ ที่มาฝากครรภ์ คลอดและหลังคลอดที่โรงพยาบาลแม่และเด็กศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6 ขอนแก่น ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2536 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2537 จำนวน 72 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลอง กลุ่มละ 36 คน แบ่งกลุ่มโดยวิธีจับฉลาก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ ซึ่งผู้วิจัยดัดแปลงมาจาก คาร์เตอร์-เจสซอป (Carter-Jessop, 1981) และชัยรัตน์ (Chairat, 1990) และแบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก ซึ่งผู้วิจัยดัดแปลงมาจาก ไรเซอร์ (Reiser, 1981) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ระวีวรรณ ภูษนะกุล และ วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์ (2543) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ โรงพยาบาลระยอง ซึ่งเป็นการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกภายหลังคลอด ระหว่างกลุ่มมารดาที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ และกลุ่มมารดาที่ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2541 ถึง วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2542 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นหญิงครรภ์แรก อายุครรภ์ 32 สัปดาห์ ที่มาฝากครรภ์และคลอดที่โรงพยาบาลระยองจำนวน 60 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 30 คน โดยกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ และการดูแลในระยะตั้งครรภ์ตามปกติ ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับเฉพาะการดูแลในระยะตั้งครรภ์ตามปกติ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ และแบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอดของ พรรณนิภา ทองณรงค์ (2537) วิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด 2 วัน ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้สถิติ (t-test) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ และจากการประเมิน

พฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอดในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า พฤติกรรมการแสดงออกของทารกในกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมที่แสดงออกในทางบวกมากกว่ากลุ่ม ควบคุม เช่น ทารกสามารถมองเห็นและสบตามารดา จำเสียงมารดาได้ โดยทารกจะหยุดร้องเมื่อ มารดาพูด และบางรายจะหันหน้าตามเสียงเรียกของมารดา ทารกทุกคนในกลุ่มทดลองสามารถดูด นมได้ดี และทำทางมีความสุขไม่ร้องกวน ซึ่งพฤติกรรมต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งกระตุ้นให้มารดา พอใจและมั่นใจ ส่งผลให้มารดามีปฏิกิริยาในทางบวกต่อทารกเช่นกัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi – experimental Research) แบบศึกษาสองกลุ่มวัด 2 ครั้ง มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพของมารดาและทารกหลังคลอด 2 วัน และหลังคลอด 6 สัปดาห์ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพภายในแต่ละกลุ่ม ระหว่างครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ หญิงครรภ์แรกที่มาฝากครรภ์ คลอด นอนพักหลังคลอด และตรวจหลังคลอดที่ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา โดยกำหนดคุณสมบัติดังนี้ คือ

มารดา

1. หญิงครรภ์แรกอายุครรภ์ 32 สัปดาห์เมื่อเริ่มศึกษาและมาฝากครรภ์ต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ครั้ง
2. คลอดครบกำหนด และคลอดปกติทางช่องคลอด
3. มีสถานภาพสมรสคู่ และทั้งสามีภรรยาอาศัยอยู่บ้านเดียวกัน
4. ไม่มีโรคแทรกซ้อนในระหว่างตั้งครรภ์และคลอด
5. ไม่มีความผิดปกติของการสื่อสาร และอ่านหนังสือออก
6. มีสติสัมปชัญญะดี ไม่มีประวัติโรคจิตประสาท
7. ยอมรับการตั้งครรภ์

ทารก

1. เป็นทารกแรกคลอดสุขภาพแข็งแรง
2. ไม่มี ความพิการแต่กำเนิด

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ หญิงครรภ์แรกอายุครรภ์ 32 สัปดาห์ มาฝากครรภ์ คลอด นอนพักหลังคลอด และตรวจหลังคลอดที่ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งเลือกตามคุณสมบัติข้างต้น การเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นแบบการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) โดยเลือกหญิงตั้งครรภ์ที่มารับบริการตรวจครรภ์ที่แผนกฝากครรภ์ในแต่ละวัน

โดยการจับฉลาก หญิงตั้งครรภ์คนแรกอยู่ในกลุ่มทดลอง และคนต่อไปอยู่ในกลุ่มควบคุม สลับกันเช่นนี้ตลอดไปจนครบ จำนวน 40 คน ได้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจำนวนกลุ่มละ 20 คน กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์จากผู้วิจัย และกลุ่มควบคุมได้รับการดูแลตามปกติจากพยาบาลประจำการแผนกฝากครรภ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ (ตั้งในภาคผนวก ง) ซึ่งผู้วิจัยได้ดัดแปลงมาจากโปรแกรมของพรณิภา ทองณรงค์ (2537) ที่ดัดแปลงตามโปรแกรมของคาร์เตอร์ – เจสซอพ (Carter – Jessop, 1981) และชัยรัตน์ บัณฑุรอำมพร (Chairat, 1990) ให้หญิงตั้งครรภ์ปฏิบัติด้วยตนเอง ทุกวัน ตั้งแต่อายุครรภ์ 32 สัปดาห์จนกระทั่งคลอด ดังนี้

1.1 กิจกรรมที่ปฏิบัติในเวลาหลังอาหารเย็นประมาณ 1 ชั่วโมง ตามลำดับดังต่อไปนี้

1.1.1 ให้มารดาใช้ปลายนิ้วสัมผัสส่วนต่าง ๆ ของทารกผ่านทางหน้าท้อง พร้อมทั้งให้มารดาจินตนาการเกี่ยวกับส่วนต่าง ๆ ของทารกไปด้วย ปฏิบัติ 1 รอบ

1.1.2 ให้มารดาใช้ฝ่ามือสัมผัสหน้าท้องเป็นวงกลม ตั้งแต่ศีรษะทารกไปจนถึงปลายเท้าผ่านหน้าท้องด้านตรงข้ามทารกเวียนไปจนถึงศีรษะทารก ถือเป็น 1 รอบ ปฏิบัติวันละ 20 รอบ (ประมาณ 5 นาที)

1.1.3 ให้มารดาเรียกทารก ลูก...ลูกจ๋า และพูดคุยทักทายทารกในครรภ์ จากนั้นอ่านนิทานที่จัดให้ โดยอ่านออกเสียงให้ทารกในครรภ์ฟัง (ประมาณ 5 นาที)

1.2 กิจกรรมที่มารดาต้องปฏิบัติทุกครั้งที่ทารกตื่นตลอดทั้งวัน คือ ทุกครั้งที่ทารกตื่น ให้มารดาตบหน้าท้องเบา ๆ ตรงตำแหน่งที่รู้สึกว่ามีทารกดิ้นมากกระทบ

โปรแกรมนี้ใช้ในการกระตุ้นประสาทสัมผัสทารกในครรภ์ 2 ด้าน คือ ด้านการรับรู้สัมผัส และการได้ยิน

2. แบบบันทึกข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับมารดา (ตั้งในภาคผนวก จ) ได้แก่ อายุ อาชีพ การศึกษา รายได้ของครอบครัวต่อเดือน และลักษณะของครอบครัว

3. แบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก (ตั้งในภาคผนวก ฉ) เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมที่มารดาและทารกแสดงออกต่อกัน ซึ่งผู้วิจัยใช้ของ พรณิภา ทองณรงค์ (2537) ที่ดัดแปลงมาจากแบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารกของ ไรเซอร์ (Reiser, 1981) เพื่อให้ประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด

ลักษณะแบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก ประกอบด้วยการ
สังเกตพฤติกรรมของมารดาและพฤติกรรมของทารก โดยแบ่งออกเป็น 5 หมวด แต่ละหมวดจะมี
ข้อสังเกตย่อย 8 ข้อสังเกต คือ ด้านมารดา 4 ข้อ และด้านทารก 4 ข้อ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 การอุ้มทารก จะสังเกตพฤติกรรมของมารดาในการอุ้มทารกที่แตกต่างกัน
ตั้งแต่อุ้มทารกแนบลำตัว จนถึงการไม่ยอมอุ้มทารก และพฤติกรรมของทารกในขณะที่มารดาอุ้ม
ตั้งแต่การชูกตัวแนบอกมารดา จนถึงการทำตัวเกร็งเมื่อมารดาอุ้ม

3.2 การสัมผัส จะสังเกตพฤติกรรมของมารดาในการใช้ฝ่ามือสัมผัสส่วนต่างๆ
ของทารก จนถึงการหลีกเลี่ยงการสัมผัสทารก และพฤติกรรมของทารกในขณะที่มารดาสัมผัส
ตั้งแต่สุขสบายจนถึงร้องไห้เมื่อมารดาจับต้อง

3.3 การมอง จะสังเกตพฤติกรรมของมารดาในการมองทารก ตั้งแต่มองสบตา
ทารกจนถึงไม่มองทารกเลย และพฤติกรรมของทารกในการมองสบตามารดา มีตั้งแต่มองสบตา
มารดาจนถึงไม่มองมารดาเลย

3.4 การแสดงสีหน้า จะสังเกตพฤติกรรมมารดาทางสีหน้า โดยการยิ้ม หยอก
ล้อกับทารก จนถึงการแสดงสีหน้าไม่มีความสุข และพฤติกรรมของทารก มีตั้งแต่ยิ้มอย่างมี
ความสุข จนถึงแสดงสีหน้าไม่มีความสุข

3.5 การส่งเสียงและพูด จะสังเกตพฤติกรรมของมารดาในการพูดหยอกล้อกับ
ทารกจนถึงไม่พูดกับทารกเลย และพฤติกรรมของทารกที่ส่งเสียงอย่างมีความสุขจนถึงไม่ส่งเสียง
ใดๆ

แบบสังเกตนี้ให้คะแนนตามพฤติกรรมแบ่งเป็น 4 ช่วง ดังนี้

พฤติกรรมที่แสดงสัมพันธ์ภาพดีมาก	ได้ 4 คะแนน
พฤติกรรมที่แสดงสัมพันธ์ภาพดี	ได้ 3 คะแนน
พฤติกรรมที่แสดงสัมพันธ์ภาพปานกลาง	ได้ 2 คะแนน
พฤติกรรมที่แสดงสัมพันธ์ภาพไม่ดี	ได้ 1 คะแนน

ผู้สังเกตพฤติกรรมจะตัดสินให้คะแนนตามพฤติกรรมที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุด และ
สังเกตได้ชัดเจนที่สุดตลอดระยะเวลา 1 ชั่วโมง

คะแนนพฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกที่ได้จากแบบสังเกตนี้ มี
ค่าต่ำสุดเท่ากับ 10 คะแนน และค่าสูงสุดเท่ากับ 40 คะแนน คะแนนต่ำแสดงว่าความผูกพัน
ระหว่างมารดาและทารกไม่ดี คะแนนสูงแสดงว่าความผูกพันระหว่างมารดาและทารกดี

4. แบบวัดสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารก (ดังในภาคผนวก ข) เป็น
แบบสอบถามเพื่อวัดสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารก ซึ่งเป็นแบบวัดที่ได้จากการรับรู้ของ

618-2

ม 122 ๒

๑. 4

267588

มารดาที่มีต่อทารกโดยผู้วิจัยใช้ของ นุจรี เนตรทิพย์ และคณะ (2541) มีทั้งหมด 5 หมวด 32 ข้อ ดังนี้ คือ

หมวดที่ 1 การรับรู้ต่อหน้าตาและร่างกายของทารก ในแบบวัดนี้ ประกอบด้วย ข้อความที่แสดงถึงการรับรู้ต่อหน้าตา ร่างกายของทารกว่า สวย น่ารัก หรือน่าเกลียด การเปรียบเทียบส่วนต่างๆ ของทารกกับตนเองหรือบุคคลในครอบครัว มีทั้งหมด 4 ข้อ

หมวดที่ 2 ความสนใจความผูกพันซึ่งกันและกัน ในแบบวัดนี้ ประกอบด้วย ข้อความที่แสดงถึงความต้องการที่จะมีปฏิสัมพันธ์และใกล้ชิดระหว่างมารดาและทารก มีทั้งหมด 10 ข้อ

หมวดที่ 3 การสัมผัสโอบอุ้มทารก ในแบบวัดนี้ ประกอบด้วยข้อความที่แสดงถึงความต้องการที่จะได้สัมผัส อุ้มหรือโอบกอดทารก และความรู้สึกของมารดาในขณะที่สัมผัส หรืออุ้มทารก มีทั้งหมด 9 ข้อ

หมวดที่ 4 การยอมรับความเป็นบุคคลของทารก ในแบบวัดนี้ ประกอบด้วย ข้อความที่แสดงถึงความรู้สึกนึกคิดของมารดาต่อทารกที่คลอด และยอมรับว่าทารกเป็นบุคคลที่ แยกจากตนเอง มีทั้งหมด 5 ข้อ

หมวดที่ 5 การยอมรับในตนเองมากขึ้น ในแบบวัดนี้ ประกอบด้วยข้อความที่แสดงถึงการยอมรับในบทบาทของมารดาและความมั่นใจในความสามารถของตนเอง มีทั้งหมด 4 ข้อ

แบบวัดนี้เป็นแบบวัดที่ประกอบด้วยข้อความทางบวกและทางลบ โดยมีข้อความที่แสดงสัมพันธภาพทางบวก 18 ข้อ และทางลบ 14 ข้อ และเป็นชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ช่วงดังนี้ คือ

หมายเลข 1 หมายถึง ไม่เป็นความจริงเลย คือ เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นไม่ตรงกับความรู้สึก ความคิดเห็นของผู้ตอบเลย

หมายเลข 2 หมายถึง เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย คือ เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นพอจะตรงกับความรู้สึก ความคิดเห็นของผู้ตอบบ้างเล็กน้อย

หมายเลข 3 หมายถึง เป็นความจริงเพียงครั้งเดียว คือ เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นพอจะตรงกับความรู้สึก ความคิดเห็นของผู้ตอบเพียงครั้งเดียว

หมายเลข 4 หมายถึง เป็นความจริงเป็นส่วนมาก คือ เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นพอจะตรงกับความรู้สึก ความคิดเห็นของผู้ตอบเป็นส่วนมาก

หมายเลข 5 หมายถึง เป็นความจริงมากที่สุด คือ เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึก ความคิดเห็นของผู้ตอบมากที่สุด

ผู้ตอบแบบวัดนี้จะต้องเลือกคำตอบเพียง 1 คำตอบ โดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่กำหนดให้

การให้คะแนน เนื่องจากแบบวัดนี้เป็นแบบวัดที่มีข้อความทั้งทางบวกและทางลบ ดังนั้นการให้คะแนนจึงขึ้นอยู่กับข้อความดังนี้ คือ

ข้อความที่แสดงสัมพันธภาพทางบวก

- ถ้าเลือกตัวเลขคำตอบ 1 ได้ 1 คะแนน
- ถ้าเลือกตัวเลขคำตอบ 2 ได้ 2 คะแนน
- ถ้าเลือกตัวเลขคำตอบ 3 ได้ 3 คะแนน
- ถ้าเลือกตัวเลขคำตอบ 4 ได้ 4 คะแนน
- ถ้าเลือกตัวเลขคำตอบ 5 ได้ 5 คะแนน

ข้อความที่แสดงสัมพันธภาพทางลบ

- ถ้าเลือกตัวเลขคำตอบ 1 ได้ 5 คะแนน
- ถ้าเลือกตัวเลขคำตอบ 2 ได้ 4 คะแนน
- ถ้าเลือกตัวเลขคำตอบ 3 ได้ 3 คะแนน
- ถ้าเลือกตัวเลขคำตอบ 4 ได้ 2 คะแนน
- ถ้าเลือกตัวเลขคำตอบ 5 ได้ 1 คะแนน

คะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกที่ได้จากแบบวัดนี้มีค่าต่ำสุดเท่ากับ 32 คะแนน และค่าสูงสุดเท่ากับ 160 คะแนน คะแนนต่ำแสดงว่าสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกไม่ดี คะแนนสูงแสดงว่าสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกดี

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ (Reliability)

ผู้วิจัยได้นำแบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก และแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก ไปทดลองใช้กับกลุ่มมารดาและทารกที่มีลักษณะเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา จำนวน 20 ราย ที่แผนกหลังคลอด ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้ผลดังนี้

1. แบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก ระวีวรรณ ภูชนะกุล และ วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์ (2543) ได้คำนวณหาความเที่ยงของการสังเกตระหว่างผู้สังเกตการณ์ (Interobserver Reliability) โดยคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตามวิธีของ โพลิตและ ฮังเลอร์ (Polit and Hungler, 1983 : 392) ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.79 ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.80

2. แบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก นูจรี เนตรทิพย์, สุพิศ สุวรรณประทีป และหัตยา เจริญรัตน์ (2541) ได้กำหนดหาความเที่ยงกับหญิงหลังคลอด จำนวน 10 ราย ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.85 ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาได้เท่ากับ 0.79

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. ขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้อำนวยการศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา
  2. ผู้วิจัยเข้าพบหัวหน้าแผนกฝากครรภ์ ห้องคลอด ห้องหลังคลอด และแผนกผู้ป่วยนอก เพื่อชี้แจงรายละเอียดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตลอดจนการเก็บรวบรวมข้อมูล
  3. ที่แผนกฝากครรภ์ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างตามคุณลักษณะประชากรที่กำหนด ได้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน ผู้วิจัยเข้าพบกลุ่มทดลอง แนะนำตนเอง สร้างสัมพันธภาพ ชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ และดำเนินการทดลองให้โปรแกรมส่งเสริมความผูกพัน โดยให้คำแนะนำและชี้แจงวิธีการปฏิบัติให้หญิงตั้งครรภ์เข้าใจ ตลอดจนสาธิตวิธีการปฏิบัติให้หญิงตั้งครรภ์ดู พร้อมทั้งให้คู่มือ โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์กลับไปอ่านและปฏิบัติที่บ้านทุกวัน ผู้วิจัยติดตามผลการปฏิบัติตามโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ตามการนัดปกติของแผนกฝากครรภ์ อย่างน้อย 3 ครั้ง ส่วนกลุ่มควบคุมจะไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์
  4. เมื่อกลุ่มตัวอย่างแต่ละรายคลอดเรียบร้อยแล้ว และย้ายไปอยู่ห้องหลังคลอด ผู้วิจัยติดตามไปเยี่ยมในวันที่ 2 หลังคลอด
  5. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดย
    - 5.1 สัมภาษณ์มารดาตามแบบบันทึกข้อมูลส่วนตัวของมารดา
    - 5.2 สังเกตพฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกโดยใช้แบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก
    - 5.3 ให้มารดาตอบแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก โดยไม่จำกัดเวลาในการตอบ และผู้วิจัยอยู่ด้วยในขณะที่มารดาตอบแบบวัด เพื่อให้มารดาสามารถซักถามในสิ่งที่ไม่เข้าใจได้
- ในการเก็บข้อมูลครั้งที่ 1 จะเก็บในวันที่ 2 หลังคลอดที่แผนกหลังคลอด และเก็บข้อมูลครั้งที่ 2 ในสัปดาห์ที่ 6 หลังคลอดที่แผนกผู้ป่วยนอก ในวันที่มารดามาตรวจหลังคลอด ถ้ามารดาไม่ได้มาตรวจมาด้วยในวันที่มาตรวจหลังคลอด ผู้วิจัยจะติดตามเยี่ยมมารดาหลังคลอดที่

บ้าน โดยนัดเวลาที่มารดาสะดวกให้เข้าเยี่ยมได้ เวลาที่ใช้ในการสังเกตพฤติกรรมของมารดาและทารกในขณะที่มีปฏิสัมพันธ์กัน จะใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง โดยถือเอาพฤติกรรมที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุดในช่วงเวลาที่ทำการสังเกต

6. รวบรวมคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกตามที่สังเกตได้ และคะแนนจากแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก แล้วนำมาวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลทั่วไปวิเคราะห์โดยแจกแจงความถี่และร้อยละ
2. คะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดวิเคราะห์โดยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดครั้งที่ 1 ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้สถิติที (t-test)
4. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดครั้งที่ 2 ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้สถิติที (t-test)
5. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดในกลุ่มทดลองระหว่างครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 โดยใช้สถิติที (t-test)
6. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดในกลุ่มควบคุมระหว่างครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 โดยใช้สถิติที (t-test)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพของมารดาและทารก ระหว่างกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับ โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ ซึ่งได้ทำการศึกษาทั้งหมด 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ศึกษาภายหลังคลอด 2 วัน และครั้งที่ 2 ศึกษาภายหลังคลอด 6 สัปดาห์ ในการศึกษาแต่ละครั้งได้เปรียบเทียบคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม นอกจากนี้ได้ศึกษาเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพภายในแต่ละกลุ่ม ระหว่างครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ด้วย กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นหญิงครรภ์แรกที่มาฝากครรภ์, คลอด, นอนพักหลังคลอด และตรวจหลังคลอดที่ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 40 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 20 คน และกลุ่มควบคุม 20 คน ซึ่งผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

ผลการวิจัย

1. ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างตามข้อมูลทั่วไป

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นมารดาครรภ์แรกที่มาฝากครรภ์, คลอด นอนพักหลังคลอด และตรวจหลังคลอดที่ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน กลุ่มทดลองส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 20 - 24 ปี คิดเป็นร้อยละ 45 ส่วนใหญ่ทำงานบ้านร้อยละ 55 ระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาร้อยละ 45 ครอบครัวมีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 65 และลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวขยายร้อยละ 55

กลุ่มควบคุมส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 25 - 34 ปี คิดเป็นร้อยละ 50 ส่วนใหญ่ทำงานบ้านร้อยละ 50 ระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาร้อยละ 50 ครอบครัวมีรายได้ต่อเดือน 5,000 - 10,000 บาท ร้อยละ 50 และมากกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 50 เท่ากัน ครอบครัวเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวร้อยละ 75 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามข้อมูลทั่วไป

ลักษณะกลุ่มตัวอย่าง	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (ปี)				
15 - 19 ปี	3	15	5	25
20 - 24 ปี	9	45	5	25
25 - 34 ปี	8	40	10	50
อาชีพ				
งานบ้าน	11	55	10	50
ค้าขาย	3	15	2	10
รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ	2	10	1	5
รับจ้าง	1	5	5	25
พนักงานบริษัท / โรงงาน	3	15	2	10
ระดับการศึกษา				
ต่ำกว่ามัธยมศึกษา (ม. 6)	6	30	7	35
มัธยมศึกษา (ม. 6)	9	45	10	50
ปวช. / ปวส. / อนุปริญญา	1	5	2	10
ปริญญาตรี	4	20	1	5
รายได้ของครอบครัวต่อเดือน				
ต่ำกว่า 5,000 บาท	0	0	0	0
5,000 - 10,000 บาท	7	35	10	50
มากกว่า 10,000 บาท	13	65	10	50
ลักษณะครอบครัว				
ครอบครัวเดี่ยว	9	45	15	75
ครอบครัวขยาย	11	55	5	25

2. ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน จำแนกตามรายด้านและโดยรวมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน พบว่า ในกลุ่มทดลองมีคะแนนความผูกพันโดยรวมเฉลี่ย 31.8 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.82 ในขณะที่กลุ่มควบคุมมีคะแนนรวมโดยเฉลี่ย 24.1 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.94 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ในกลุ่มทดลองพฤติกรรมกรรมการแสดงออกของมารดาในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการอุ้ม การสัมผัส การมอง การแสดงสีหน้า และการส่งเสียงพูด มารดามีพฤติกรรมกรรมการแสดงออกที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงเกิน 3 คะแนน ในขณะที่กลุ่มควบคุมพฤติกรรมกรรมการแสดงออกของมารดามีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า 3 คะแนนทุกด้าน สำหรับพฤติกรรมกรรมการแสดงออกของทารก พบว่า ทารกในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมกรรมการแสดงออกสูงกว่า 3 คะแนนในด้านการอุ้มและด้านการสัมผัส ส่วนในด้านการมอง การแสดงสีหน้า และการส่งเสียงพูด มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.70, 2.55 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนทารกในกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมกรรมการแสดงออกในทุกด้านต่ำกว่า 3 คะแนน (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน จำแนกตามรายด้านและโดยรวมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

พฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดา และทารกหลังคลอด	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความผูกพัน ระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด 2 วัน			
	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. การอุ้มทารก (ขณะที่ทารกไม่หลับ)				
1.1 ด้านมารดา	3.6	0.60	2.5	0.69
1.2 ด้านทารก	3.75	0.44	2.95	0.76
2. การสัมผัส				
2.1 ด้านมารดา	3.35	0.49	2.75	0.55
2.2 ด้านทารก	3.15	0.49	2.75	0.55
3. การมอง				
3.1 ด้านมารดา	3.25	0.55	2.90	0.31
3.2 ด้านทารก	2.70	0.80	1.75	0.64

พฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดา และทารกหลังคลอด	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความผูกพัน ระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด 2 วัน			
	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
4. การแสดงสีหน้า				
4.1 ด้านมารดา	3.6	0.50	2.7	0.47
4.2 ด้านทารก	2.55	0.51	2	0
5. การส่งเสียงพูด				
5.1 ด้านมารดา	3.75	0.44	2.55	0.76
5.2 ด้านทารก	2.1	1.16	1.25	0.44
รวม	31.8	3.82	24.1	2.94

3. ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ จำแนกตามรายด้านและโดยรวมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ พบว่าในกลุ่มทดลองมีคะแนนความผูกพันโดยรวมเฉลี่ยเท่ากับ 35.4 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.37 ในขณะที่กลุ่มควบคุมมีคะแนนรวมโดยเฉลี่ย 26.9 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.13 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ในกลุ่มทดลองพฤติกรรม การแสดงออกของมารดาทั้ง 5 ด้าน มีคะแนนเฉลี่ยสูงเกิน 3 คะแนน โดยในด้านการอุ้ม การสัมผัส การแสดงสีหน้า และการส่งเสียงพูดมีคะแนนเฉลี่ยสูงเกิน 3.5 คะแนน ด้านการมองมีคะแนนเฉลี่ย 3.45 คะแนน ในขณะที่กลุ่มควบคุมพฤติกรรมการแสดงออกของมารดาที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงเกิน 3 คะแนน มีเพียง 2 ด้าน คือ ด้านการสัมผัส และการพูด ด้านการแสดงสีหน้ามีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3 คะแนน ในด้านการอุ้มและการมองมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า 3 คะแนน สำหรับในส่วนของการทารก พบว่า ทารกในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงเกิน 3 คะแนนทุกด้าน ยกเว้น การแสดงสีหน้ามีคะแนนเฉลี่ย 3.00 คะแนน ส่วนทารกในกลุ่มควบคุมมีคะแนนต่ำกว่า 3 คะแนนทุกด้าน ยกเว้นด้านการอุ้มมีคะแนนเฉลี่ย 3.00 คะแนน (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ จำแนกตามรายด้านและโดยรวมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

พฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดา และทารกหลังคลอด	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความผูกพัน ระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด 6 สัปดาห์			
	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. การอุ้มทารก (ขณะที่ทารกไม่หลับ)				
1.1 ด้านมารดา	3.95	0.22	2.85	0.75
1.2 ด้านทารก	3.85	0.36	3	0.56
2. การสัมผัส				
2.1 ด้านมารดา	3.60	0.50	3.15	0.37
2.2 ด้านทารก	3.50	0.51	2.95	0.51
3. การมอง				
3.1 ด้านมารดา	3.45	0.51	2.85	0.49
3.2 ด้านทารก	3.20	0.62	2.25	0.64
4. การแสดงสีหน้า				
4.1 ด้านมารดา	3.90	0.31	3	0.56
4.2 ด้านทารก	3.00	0.32	2.3	0.57
5. การส่งเสียงพูด				
5.1 ด้านมารดา	3.85	0.37	3.15	0.37
5.2 ด้านทารก	3.10	0.64	1.4	0.68
รวม	35.4	2.37	26.9	3.13

4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน จำแนกตามรายด้านและโดยรวมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน พบว่า ในกลุ่มทดลองมีคะแนนสัมพันธภาพโดยรวมเฉลี่ย 142.05 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 8.91 ในขณะที่กลุ่มควบคุมมีคะแนนสัมพันธภาพโดยรวมเฉลี่ย 137.5 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 11.34 เมื่อพิจารณารายด้านจะพบว่า ในกลุ่มทดลองมีคะแนนสัมพันธภาพโดยเฉลี่ยสูงกว่าในกลุ่มควบคุมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการรับรู้ต่อหน้าตา ร่างกายของทารก ด้านความสนใจและความผูกพันซึ่งกันและกัน ด้านการสัมผัส โอบอุ้มทารก ด้านการยอมรับความเป็นบุคคลของทารกและด้านการยอมรับในตนเอง (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน จำแนกตามรายด้านและโดยรวมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ความรู้สึกรู้สึกและความคิดเห็นของมารดาที่มีต่อทารกหลังคลอด	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด 2 วัน			
	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. การรับรู้ต่อหน้าตา ร่างกายของทารก	17.8	2.07	17.05	2.91
2. ความสนใจและความผูกพันซึ่งกันและกัน	44.25	3.04	43.45	3.80
3. การสัมผัสโอบอุ้มทารก	41.1	2.79	39.45	4.84
4. การยอมรับความเป็นบุคคลของทารก	21.1	3.01	19.6	2.87
5. การยอมรับในตนเอง	18.25	1.55	17.95	1.85
รวม	142.5	8.91	137.5	11.34

5. ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ จำแนกตามรายด้านและโดยรวมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ พบว่า ในกลุ่มทดลองมีคะแนนสัมพันธภาพโดยรวมเฉลี่ยเท่ากับ 152.5 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.96 ในขณะที่กลุ่มควบคุมมีคะแนนสัมพันธภาพโดยรวมเฉลี่ย 138 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 14.76 เมื่อพิจารณารายด้านจะพบว่า ในกลุ่มทดลองมีคะแนนสัมพันธภาพโดยเฉลี่ยสูงกว่าในกลุ่มควบคุมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการรับรู้ต่อหน้าตา ร่างกายของทารก ด้านความสนใจและความผูกพันซึ่งกันและกัน ด้านการสัมผัสโอบอุ้มทารก ด้านการยอมรับความเป็นบุคคลของทารก และด้านการยอมรับในตนเอง (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ จำแนกตามรายด้านและโดยรวมของกลุ่มทดลองและ กลุ่มควบคุม

ความรู้สึกและความคิดเห็นของมารดาที่มีต่อทารกหลังคลอด	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด 6 สัปดาห์			
	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. การรับรู้ต่อหน้าตา ร่างกายของทารก	18.9	2.00	17.7	2.58
2. ความสนใจและความผูกพันซึ่งกันและกัน	47.65	1.53	43.05	5.12
3. การสัมผัสโอบอุ้มทารก	43.3	1.84	39.45	5.68
4. การยอมรับความเป็นบุคคลของทารก	23.3	1.72	20.05	2.98
5. การยอมรับในตนเอง	19.35	1.14	17.75	2.07
รวม	152.5	5.96	138	14.76

6. ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด

6.1 ผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ในระยะหลังคลอด 2 วัน มารดาในกลุ่มทดลองมีผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก อยู่ในช่วง 154 –187 คะแนน ค่าเฉลี่ยของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก เท่ากับ 174.30 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 9.25

สำหรับมารดาในกลุ่มควบคุม มีผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน อยู่ในช่วง 133–184 คะแนน ค่าเฉลี่ยของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกเท่ากับ 161.60 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 13.23

6.2 ผลรวมคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า มารดาในกลุ่มทดลองมีผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก อยู่ในช่วง 169–196 คะแนน ค่าเฉลี่ยของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก เท่ากับ 187.90 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 7.35

สำหรับมารดาในกลุ่มควบคุมมีผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ อยู่ในช่วง 130–183 คะแนน ค่าเฉลี่ยของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก เท่ากับ 164.90 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 14.20 (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพ ระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด 2 วัน และหลังคลอด 6 สัปดาห์ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ระยะเวลาหลังคลอด	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก			
	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
ระยะเวลาหลังคลอด 2 วัน	174.30	9.25	161.60	13.23
ระยะเวลาหลังคลอด 6 สัปดาห์	187.90	7.35	164.90	14.20

7. เปรียบเทียบผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะเวลาหลังคลอด 2 วัน ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

จากการเปรียบเทียบผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะเวลาหลังคลอด 2 วัน ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้สถิติที (t-test) พบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะเวลาหลังคลอด 2 วัน ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	N	ผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะเวลาหลังคลอด 2 วัน			
		$\bar{X}$	S.D.	T	P
กลุ่มทดลอง	20	174.30	9.25	3.52	.001
กลุ่มควบคุม	20	161.60	13.23		

8. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

จากการเปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้สถิติที (t-test) พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	N	ผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์			
		$\bar{X}$	S.D.	T	P
กลุ่มทดลอง	20	187.90	7.35	6.43	.000
กลุ่มควบคุม	20	164.90	14.20		

9. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในกลุ่มทดลองระหว่างครั้งที่ 1 (ระยะหลังคลอด 2 วัน) และครั้งที่ 2 (ระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์)

จากการเปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในกลุ่มทดลอง ระหว่างครั้งที่ 1 คือ ระยะหลังคลอด 2 วัน และครั้งที่ 2 คือ ระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ โดยใช้สถิติ t (t-test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ สูงกว่าในระยะหลังคลอด 2 วัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในกลุ่มทดลอง ระหว่างครั้งที่ 1 (ระยะหลังคลอด 2 วัน) และครั้งที่ 2 (ระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์)

ระยะเวลาที่ทดลอง	N	ผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพ ระหว่างมารดาและทารกในกลุ่มทดลอง			
		$\bar{X}$	S.D.	T	P
หลังคลอด 2 วัน	20	174.30	9.25	10.80	.000
หลังคลอด 6 สัปดาห์		187.90	7.35		

10. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในกลุ่มควบคุม ระหว่างครั้งที่ 1 (ระยะหลังคลอด 2 วัน) และครั้งที่ 2 (ระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์)

จากการเปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในกลุ่มควบคุม ระหว่างครั้งที่ 1 คือ ระยะหลังคลอด 2 วัน และครั้งที่ 2 คือ ระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ โดยใช้สถิติ t (t-test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์สูงกว่าในระยะหลังคลอด 2 วัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดา และ ทารกในกลุ่มควบคุม ระหว่างครั้งที่ 1 (ระยะหลังคลอด 2 วัน) และครั้งที่ 2 (ระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์)

ระยะเวลาที่ทดลอง	N	ผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพ ระหว่างมารดาและทารกในกลุ่มควบคุม			
		$\bar{X}$	S.D.	T	P
		หลังคลอด 2 วัน	161.60	13.23	
	20			.81	.43
หลังคลอด 6 สัปดาห์		164.90	14.20		

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

สรุปการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi – experimental Research) แบบศึกษาสองกลุ่มวัด 2 ครั้ง มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพของมารดาและทารกหลังคลอด 2 วัน และหลังคลอด 6 สัปดาห์ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาครรภ์แรกที่มีอายุครรภ์ 32 สัปดาห์เมื่อเริ่มศึกษา และมารับบริการฝากครรภ์ คลอด นอนพักหลังคลอด และตรวจหลังคลอด ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพมหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 40 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน การเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นแบบการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) กลุ่มทดลองจะได้รับคำแนะนำจากผู้วิจัยให้ปฏิบัติตามโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมที่ให้มารดามีปฏิสัมพันธ์กับทารกในครรภ์ด้วยตนเองทุกวัน ตั้งแต่อายุครรภ์ 32 สัปดาห์ จนกระทั่งคลอด ส่วนกลุ่มควบคุมจะไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ดัดแปลงมาจากโปรแกรมของ พรรณิภา ทองณรงค์ (2537) ให้หญิงตั้งครรภ์กลุ่มทดลองปฏิบัติตามโปรแกรมด้วยตนเองที่บ้านทุกวัน
2. แบบบันทึกข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับมารดา
3. แบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมที่มารดาและทารกแสดงออกต่อกัน ซึ่งผู้วิจัยใช้ของ พรรณิภา ทองณรงค์ (2537) หาค่าความเที่ยงของการสังเกตได้เท่ากับ 0.80
4. แบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก เป็นแบบสอบถามเพื่อวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก ซึ่งผู้วิจัยใช้ของ นุจรี เนตรทิพย์ และคณะ (2541) หาค่าความเที่ยงกับหญิงหลังคลอด จำนวน 20 ราย ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.79

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

1. ข้อมูลทั่วไปวิเคราะห์โดยแจกแจงความถี่และร้อยละ
2. คะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดวิเคราะห์โดยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดครั้งที่ 1 ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้สถิติที (t-test)
4. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดครั้งที่ 2 ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้สถิติที (t-test)
5. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดในกลุ่มทดลองระหว่างครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 โดยใช้สถิติที (t-test)
6. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดในกลุ่มควบคุมระหว่างครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 โดยใช้สถิติที (t-test)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาทั้ง 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ระยะหลังคลอด 2 วันและครั้งที่ 2 ระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ พบว่า กลุ่มทดลองมีผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก สูงกว่าในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากการศึกษาภายในกลุ่ม พบว่า กลุ่มทดลองมีผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครั้งที่ 2 สูงกว่า ในครั้งที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ กลุ่มควบคุม มีผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครั้งที่ 2 สูงกว่า ในครั้งที่ 1 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผล

จากการเปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด พบว่า จากการศึกษทั้ง 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกเมื่อระยะหลังคลอด 2 วันและครั้งที่ 2 เมื่อระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ กลุ่มทดลองซึ่งได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรถ์ มีผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพสูงกว่าในกลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรถ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจอธิบายได้ว่า มารดาในกลุ่มทดลองได้รับคำแนะนำให้ปฏิบัติตามโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรถ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้มารดาได้มี

โอกาสมีปฏิสัมพันธ์กับทารกตั้งแต่ในครรภ์ โดยสนับสนุนให้มารดาได้มีจินตนาการถึงทารกในครรภ์ มีการสัมผัส การพูดคุย การอ่านนิทาน และการตบหน้าท้องเบาๆ ทุกครั้งที่ทารกในครรภ์ดิ้น ซึ่งกิจกรรมที่มารดาปฏิบัติทั้งหมดเป็นการสร้างความคุ้นเคยระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อที่ช่วยทำให้เกิดความผูกพันระหว่างมารดาและทารก ช่วยส่งเสริมให้มารดาชอบรับทารกในครรภ์มากขึ้น และเมื่อทารกคลอดออกมา ย่อมมีความต่อเนื่องของพัฒนาการความผูกพันระหว่างมารดาและทารก ซึ่งสอดคล้องกับ พรรณิกา ทองณรงค์ (2537) ที่ใช้โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6 ขอนแก่น และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ระวีวรรณ ธนะกุล และ วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์ (2543) ที่ใช้โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ โรงพยาบาลระยอง และเป็นการยืนยันว่ารูปแบบของวิธีการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะตั้งครรภ์สามารถนำมาใช้ ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพาได้จริง ซึ่งจากการประเมินพฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า พฤติกรรมการแสดงออกทั้งของมารดาและทารกในกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมที่แสดงออกในทางบวกมากกว่าในกลุ่มควบคุม เช่น มารดาในกลุ่มทดลองส่วนใหญ่จะมีความมุ่งมั่นในการให้นมทารก ถึงแม้จะอยู่ในระยะหลังคลอดทันที และแม้จะเหนื่อยล้าจากการเบ่งคลอด แต่เมื่อนำทารกมาให้ดูนม มารดาก็จะมีความมุ่งมั่นและพยายามให้ทารกดูนมตนเอง แม้ในบางรายจะปฏิบัติได้ไม่ดีนักในช่วงแรก แต่เมื่อได้รับคำแนะนำจากพยาบาลในห้องคลอด มารดาในกลุ่มทดลองส่วนใหญ่ก็จะทำได้ดี รวมทั้งมีการพูดคุยหยอกล้อกับทารกและนอนกอดทารกไว้ในอ้อมกอดตลอดเวลาที่อยู่ในห้องคลอด ซึ่งแตกต่างจากมารดาในกลุ่มควบคุม กล่าวคือ มารดาในกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่จะนอนหลับเมื่อคลอดเสร็จไม่ค่อยสนใจทารก และเมื่อพยาบาลนำทารกมาให้ดูนม มารดาบางคนไม่ยอมให้ทารกดูนมโดยอ้างว่าไม่มีน้ำนม แต่เมื่อพยาบาลพยายามอธิบายและช่วยกระตุ้นให้ทารกดูนม มารดาก็จะให้ดูแบบไม่เต็มใจและเมื่อเห็นว่าทารกไม่ดูนมแล้ว มารดาก็จะไม่พยายามให้ทารกดูนมต่อและก็จะปล่อยให้ทารกนอนเฉยๆ ในขณะที่ตนเองก็นอนหลับโดยไม่สนใจทารก

สำหรับพฤติกรรมของทารกในกลุ่มทดลอง พบว่า ทารกสามารถมองเห็นและสบตามารดา จำเสียงของมารดาได้โดยทารกจะหยุดร้องไห้เมื่อได้ยินเสียงของมารดา ทารกในกลุ่มทดลองทุกคน ดูนมมารดาได้ดี และทำทางมีความสุขไม่ร้องกวน ซึ่งแตกต่างจากทารกในกลุ่มควบคุม เนื่องจากทารกในกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่จะร้องไห้ ถึงแม้จะนำมาให้นอนกับมารดา และพยายามป้อนนมมารดา แต่ทารกบางคนไม่ยอมดูนมมารดาและร้องไห้เกือบตลอดเวลาที่อยู่ในห้องคลอด ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากทารกในกลุ่มทดลองซึ่งมารดาได้ปฏิบัติตามโปรแกรมส่งเสริม

ความผูกพันในระยะตั้งครรรค์ มีกิจกรรมการพูดคุยกับทารกในครรรค์ และมีกิจกรรมการอ่านนิทาน ซึ่งมารดาจะอ่านนิทานเรื่องเดิมซ้ำๆ กันทุกวันตั้งแต่อายุครรรค์ 32 สัปดาห์ จนกระทั่งคลอด ให้ทารกในครรรค์ฟัง ซึ่งจะเป็นการช่วยกระตุ้นให้ทารกในครรรค์จดจำเสียงของมารดาและจดจำนิทานที่มารดาเล่าให้ฟังทุกวันได้ เมื่อทารกคลอดออกมาและได้ยินเสียงของมารดา และหากมารดาได้เล่านิทานเรื่องเดิมให้ฟังอีก ย่อมทำให้ทารกเกิดความคุ้นเคยต่อเสียงของมารดาและนิทานที่เขาเคยได้ยินมาก่อน ซึ่งจะช่วยส่งผลให้ทารกหลังคลอดสงบ เยือกเย็น ไม่ร้องกวน (ชัยรัตน์ ปีณชุกรัฒพร, 2542) และส่งผลให้มารดารู้สึกมีความสุขมีความมั่นใจในการมีปฏิสัมพันธ์กับทารกเพิ่มมากขึ้น

เมื่อผู้วิจัยเข้าเยี่ยมมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วันที่ห้องพักหลังคลอด พบว่ามารดาและทารกในกลุ่มทดลองมีความคุ้นเคยกันมากขึ้น มารดาสามารถให้นมทารกได้อย่างถูกต้องโดยจัดทำตนเองและทารกในการให้นมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม มารดาโอบกอดทารกไว้ตลอดเวลาที่ให้นม และมีการพูดคุยหยอกล้อระหว่างให้นม ด้านทารกเองก็สามารถดูดนมได้ดี และมองสบตามารดาขณะดูดนมด้วย มารดาหลายคนพยายามเล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงพฤติกรรมต่างๆ ของทารก เช่น ทารกดูดนมเก่ง ไม่ค่อยร้องกวนจะร้องเฉพาะเวลาถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะเท่านั้น ทารกยิ้มให้ เป็นต้น มารดาบางคนมีความตื่นเต้นมากเมื่อตนเองเริ่มมีน้ำนมเนื่องจากอยากให้นมตนเองกับทารก และเมื่อผู้วิจัยได้ให้มารดาทำแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก ก็จะพบว่ามารดาในกลุ่มทดลองมีคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกสูงกว่าในกลุ่มควบคุม

ในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ เมื่อผู้วิจัยเข้าเยี่ยมมารดาและทารกที่แผนกผู้ป่วยนอก พบว่ามารดาในกลุ่มทดลองส่วนใหญ่ จะอุ้มทารกด้วยตนเอง และจากการสอบถามมารดาส่วนมากยังคงให้ทารกดูดนมตนเองอยู่ ซึ่งต่างจากมารดาในกลุ่มควบคุม เนื่องจากมารดาในกลุ่มควบคุมบางรายไม่ได้ให้นมตนเองกับทารกแล้ว โดยให้นมผสมแทน และมารดาบางรายไม่อุ้มทารกเลยตลอดเวลา 1 ชั่วโมงที่ผู้วิจัยเข้าเยี่ยม โดยให้พี่สาวของตนเอง หรือมารดาของตนเองอุ้มทารกแทน และเมื่อผู้วิจัยให้มารดาทำแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก พบว่า มารดาในกลุ่มควบคุมมีคะแนนสัมพันธภาพน้อยกว่ามารดาในกลุ่มทดลอง

ในการวิจัยครั้งนี้นอกจากจะมีการเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ทั้ง 2 ครั้งแล้ว ยังได้มีการเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกภายในกลุ่มเดียวกัน โดยเปรียบเทียบคะแนนระหว่าง ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ซึ่งพบว่า ในกลุ่มทดลอง คะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครั้งที่ 2 มีคะแนนสูงกว่า ในครั้งที่ 1 อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่สำหรับในกลุ่มควบคุม คะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครั้งที่ 2 มีคะแนนสูงกว่า ในครั้งที่ 1 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ คะแนนในครั้งที่ 2 สูงกว่าคะแนนในครั้งที่ 1 เพียงเล็กน้อยเท่านั้นจนเกือบไม่มีความแตกต่างกันของคะแนนทั้ง 2 ครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนุจรี เนตรทิพย์ และคณะ ที่ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก และการปรับตัวต่อการเป็นมารดาภายหลังคลอด ระหว่างมารดาที่ติดเชื่อเอชไอวี และมารดาที่ไม่ติดเชื่อเอชไอวี ที่มีบุตรคนแรก ซึ่งพบว่า มารดาที่มีบุตรคนแรกที่ไม่ติดเชื่อเอชไอวี มีคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในช่วง 1 เดือนภายหลังคลอดสูงกว่า ในช่วงที่มารดาอยู่กับทารกครั้งแรก ภายหลังคลอด แต่การศึกษาของนุจรี เนตรทิพย์และคณะ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างมารดาที่ติดเชื่อเอชไอวีกับมารดาที่ไม่ติดเชื่อเอชไอวี สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาในกลุ่มมารดาและทารกที่มีคุณสมบัติไม่แตกต่างกัน พัฒนาการของความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกย่อมมีความก้าวหน้าเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อมารดาและทารกมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้ทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ สูงกว่าในระยะหลังคลอด 2 วัน แต่สำหรับในกลุ่มทดลองมีการให้ โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ซึ่งช่วยส่งเสริมให้มารดามีปฏิสัมพันธ์กับทารกตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์ ดังนั้น ความต่อเนื่องของพัฒนาการความผูกพันระหว่างมารดาและทารกจึงเริ่มมาตั้งแต่ทารกยังอยู่ในครรภ์ และเมื่อทารกคลอดออกมา พัฒนาการของความผูกพันยังคงดำเนินต่อไปเรื่อยๆ และก้าวหน้ามากขึ้นเป็นลำดับเมื่อทั้งมารดาและทารกต่างมีพฤติกรรมในทางบวกต่อกัน จึงส่งผลให้พัฒนาการของความผูกพันยังคงต่อเนื่องต่อไปอย่างไม่หยุดสิ้นสุด เช่น เมื่อทารกมีพัฒนาการทางกายมากขึ้น พฤติกรรมทางบวกที่ทารกแสดงต่อมารดาก็ยังเพิ่มมากขึ้น อาทิ ยิ้มกับมารดามากขึ้น ส่งเสียงคุยกับมารดาได้มากขึ้น จ้องหน้ามารดาได้นานขึ้น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งกระตุ้นให้มารดาเกิดความพอใจและมั่นใจ ส่งผลให้มารดามีปฏิริยาทางบวกต่อทารกมากขึ้นเช่นกัน เช่น อุ้ม กอด สัมผัส และพูดคุยกับทารกมากขึ้น อันจะส่งผลให้ทารกได้รับความรัก ความอบอุ่น รู้สึกผูกพันกันอย่างแนบแน่นทั้งทางกายและทางใจ ผสานกันอย่างสมบูรณ์ ดังนั้นจึงพบว่า ในกลุ่มทดลองมีคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ สูงกว่าในระยะหลังคลอด 2 วัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจากพฤติกรรมทางบวกระหว่างมารดาและทารกที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นมีส่วนช่วยส่งผลให้ทารกเติบโตอย่างมีคุณภาพ เป็นบุคคลที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ และทางจิตใจ มีความเคารพต่ออนุภคินี มีระเบียบวินัย มีคุณธรรมประจำใจ

มองโลกในแง่ดี รู้จักเผชิญกับปัญหาและแก้ปัญหาได้ดี และสามารถปรับตัวให้ดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีคุณภาพ (วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2548)

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านการปฏิบัติการพยาบาล

1.1 ที่แผนกฝากครรภ์ ควรนำโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ไปให้หญิงตั้งครรภ์ทุกรายได้ปฏิบัติตลอดระยะเวลาของการตั้งครรภ์ จนกระทั่งคลอด

1.2 ที่ห้องคลอด เมื่อคลอดทารกเรียบร้อยแล้ว ควรนำทารกมาให้มารดาได้มีปฏิสัมพันธ์กันทันที เพื่อให้ทารกเกิดความคุ้นเคยกับมารดาและได้ยินเสียงมารดาทันทีเมื่อคลอดออกมา และกระตุ้นให้ทารกได้ดูดนมมารดาทันที

1.3 ที่แผนกหลังคลอด ควรมีการประเมินพฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดาและทารก โดยใช้แบบสังเกตความผูกพันระหว่างมารดาและทารก หากพบว่ามารดาและทารกคู่นั้นมีความผูกพันระหว่างมารดาและทารกต่ำ พยาบาลควรให้คำแนะนำและช่วยเหลือ เพื่อส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกก่อนการจำหน่ายออกจากโรงพยาบาล

1.4 ที่แผนกผู้ป่วยนอก ในคลินิกตรวจหลังคลอด หรือที่คลินิกวัคซีนเด็ก ควรมีการประเมินพฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกอย่างต่อเนื่องทุกครั้งที่มารดาและทารกเข้ารับบริการ โดยใช้แบบสังเกตความผูกพันระหว่างมารดาและทารก หากพบว่าคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกคู่นั้นต่ำกว่าเดิม พยาบาลควรให้คำแนะนำและช่วยเหลือ หรือส่งต่อให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพเพื่อพิจารณาเข้าเยี่ยมมารดาและทารกที่บ้าน เพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่องต่อไป

2. ด้านการวิจัย

ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์ที่มีภาวะแทรกซ้อนต่าง ๆ และในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์ที่อายุน้อยกว่า 20 ปี

บรรณานุกรม

- คณาจารย์ภาควิชาการพยาบาลแม่และเด็ก.(2544). เอกสารการสอนวิชาการดูแลสุขภาพมารดา-ทารกแรกเกิดและครอบครัวเล่มที่ 1 เรื่องการดูแลและส่งเสริมสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชัยรัตน์ บัณฑิตอัมพร. (2542). ลูกฉลาดได้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ : รักลูก.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2548). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บริษัท วี.อินเตอร์ พรินท์ .
- นิตยา คชภักดี. (2543). ขั้นตอนการพัฒนาของเด็กปฐมวัยตั้งแต่ปฏิสนธิ – 5 ปี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- นุจรี เนตรทิพย์, สุพิศ สุวรรณประทีป และ หัทยา เจริญรัตน์. (2541). เปรียบเทียบสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก และการปรับตัวต่อการเป็นมารดาภายหลังคลอดระหว่างมารดาที่ติดเชื้อ HIV และมารดาที่ไม่ติดเชื้อ HIV ที่มีบุตรคนแรก. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 6 (1), 1-11.
- บวร งามศิริอุดม และจินตนา พัฒนพงศ์ธร. (2548). “นิทาน”ทำให้ลูกฉลาดจริงจริง(พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย.
- ประกาย จิโรจน์กุล. (2548). การวิจัยทางการพยาบาล : แนวคิด หลักการ และวิธีปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สร้างสื่อ จำกัด.
- ประกายรัตน์ สุวรรณ. (2548). คู่มือการใช้โปรแกรม SPSS เวอร์ชัน 12 สำหรับ Windows. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ปราณี พงศ์ไพบูลย์. (2543). การพยาบาลระยะหลังคลอด. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- พนิตย์ จิระนนทประวดี. (2541). คู่มือหมอมนิตย์ ครรภ์และทารก (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : เบลโล่การพิมพ์.
- พรรณนิภา ทองณรงค์. (2537). ผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6 ขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการพยาบาลครอบครัว, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พวงน้อย สาครรัตน์กุล และ จันทิมา ขนบดี. (2547). การพยาบาลสตรีตั้งครรภ์. กรุงเทพฯ : ป.สัมพันธ์พาณิชย์.

- มณีภรณ์ โสมานุสรณ์. (2548). การพยาบาลสูติศาสตร์ เล่ม 2 (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี : ยูทรินทร์
การพิมพ์.
- มณีรัตน์ สุกโชติรัตน์. (2545). คลอดง่าย (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ระวีวรรณ ภูษณะกุล และ วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์.(2543). ผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพัน
ในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ โรงพยาบาล
ระยอง. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 8(2), 13-24.
- รุจา ภูไพบูลย์. (2541). การพยาบาลครอบครัว : แนวคิดทฤษฎีและการนำไปใช้ (พิมพ์ครั้งที่ 3).
ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์.
- วรรณิ์ เดียววิเศษ, มณีรัตน์ ภาครูป, อารีรัตน์ จำอยู่, จินตนา วัชรสินธุ์ และ นุจรี เนตรทิพย์.
(2538). ผลของการเตรียมหญิงตั้งครรภ์เพื่อคลอดต่อการรับรู้ประสบการณ์คลอดและ
ความรู้ในการเลี้ยงดูบุตร. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2(2), 49-58.
- วรรณรัตน์ จงเจริญยานนท์ บรรณาธิการ .(2548). การพยาบาลสูติศาสตร์ เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 2).
นนทบุรี : ยูทรินทร์การพิมพ์.
- รวารุช สุมาวงศ์. (2533). คู่มือการฝากครรภ์และการคลอด (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์. (2548). การพยาบาลมารดาหลังคลอด (พิมพ์ครั้งที่ 4). ชลบุรี :
ศรีศิลป์การพิมพ์.
- วัฒนา ศรีพจนารถ. (2543). การพยาบาลหญิงตั้งครรภ์ : แบบแผนสุขภาพ. สงขลา : ชานเมือง
การพิมพ์ 2.
- สถาบันพระบรมราชชนก สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข. (2540). การพยาบาล
สูติศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี : ยูทรินทร์การพิมพ์.
- สายฝน ชวาลไพบูลย์ และ วิชัย ชวาลไพบูลย์. (2546). 40 สัปดาห์พัฒนาครรภ์คุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่
ที่ 2). กรุงเทพฯ : พิมพ์ดีจำกัด.
- Carter-Jessop, L. (1981). Promoting maternal attachment through prenatal intervention. *Maternal-
Child Nursing Journal*, 6(2), 107-112.
- Chairat, C. (1990). *The effect of a designed prenatal enrichment program on growth and
development of thai children :A preliminary report*. Hua Chiew Hospital POH Teck
Tung Foundation : Bangkok.
- Polit, F.D. & Hungler, P.B. (1999). *Nursing research : Principle and methods*. New York : J.B.
Lippincott.

Reiser, S.L. (1981). A tool to facilitate mother-infant attachment. *Journal of Obstetric Gynecologic & Neonatal Nursing*, 11(4), 294-297.

Rutter, M. (1997). Clinical implications of attachment concepts : Retrospect and prospect. In L. Atkinson & K.J. Zucker, *Attachment and psychopathology* (p.17-46). New York : Guilford Press.

ภาคผนวก ก.

แบบรายงานผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยบูรพา

แบบรายงานผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย

มหาวิทยาลัยบูรพา

1. โครงการวิจัย

ภาษาไทย

ผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาษาอังกฤษ

The Effect of Prenatal Bonding Program on Maternal-Newborn Attachment in Postpartum Period at Health Science Center Burapha University

2. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย : นางมณิสรา เกร่งจริง

3. หน่วยงานที่สังกัด ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา

4. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณารายละเอียดโครงการวิจัย เรื่องดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ

- 1) เคารพในศักดิ์ศรี และสิทธิของมนุษย์ที่ใช้เป็นตัวอย่างการวิจัย
- 2) วิธีการที่เหมาะสมในการได้รับความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่างก่อนเข้าร่วมโครงการการวิจัย (Informed consent) รวมทั้งการปกป้องสิทธิประโยชน์ และรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย
- 3) การดำเนินการวิจัยอย่างเหมาะสม เพื่อไม่ก่อความเสียหายต่อสิ่งที่ศึกษาวิจัย ไม่ว่าจะเป็่่นสิ่งที่มีชีวิต หรือ ไม่มีชีวิต

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มีมติเห็นชอบ ดังนี้

(/) รับรองโครงการวิจัย

( ) ไม่รับรอง

5. วันที่ให้การรับรอง : 13 มีนาคม พ.ศ. 2550

ลงนาม

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ พันธุ์วัฒนา)

ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย

รายชื่อคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย
งานส่งเสริมการวิจัย กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา

เพื่อเป็นการคุ้มครอง และปกป้องต่อตัวอย่างที่จะดำเนินการวิจัยทั้งที่เป็นมนุษย์ สัตว์ พืช วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ในการดำเนินงานวิจัยของมหาวิทยาลัยบูรพา และให้การดำเนินการวิจัยถูกต้องตามหลักจริยธรรม หลักสิทธิมนุษยชน และจรรยาบรรณนักวิจัย โดยพิจารณาและให้ความเห็นประเด็นจริยธรรมของโครงการวิจัย ในมนุษย์ สัตว์ พืช วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	หน่วยงานที่สังกัด
1.	ศ.ดร.สมศักดิ์ พันธุ์วัฒนา	ประธานกรรมการ	สำนักงานอธิการบดี
2.	ศ.ดร.นพ.ศาสตรี เสาวคนธ์	รองประธานกรรมการ	คณะสาธารณสุขศาสตร์
3.	นพ.วรรณะ อุณาอุล	กรรมการ	คณะแพทยศาสตร์
4.	ดร.พิศมัย หอมจำปา	กรรมการ	คณะสาธารณสุขศาสตร์
5.	ดร.สมโภชน์ อเนกสุข	กรรมการ	คณะศึกษาศาสตร์
6.	ผศ.ดร.วุฒิชชาติ สุนทรสมัย	กรรมการ	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
7.	ดร.วรเทพ มุฑูวรรณ	กรรมการ	สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล
8.	นางสาวสุชาดา มณีสุธรรม	กรรมการ	งานวินัยและนิติกร กองการเจ้าหน้าที่
9.	รศ.ดร.วรรณิ์ เดียววิเศษ	กรรมการและเลขานุการ	สำนักงานอธิการบดี
10.	นางสาวกฤษณา วีระญาโณ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	งานส่งเสริมการวิจัย กองบริการการศึกษา
11.	นางสาวรุ่งนภา มานะ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	งานส่งเสริมการวิจัย กองบริการการศึกษา

ภาคผนวก ข.

หนังสือขอความอนุเคราะห์

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ ฝ่ายวิชาการและวิจัย โทร 5022 ต่อ 519, 526

ที่ ศธ 0528.19/182

วันที่ 31 มกราคม 2550

เรื่อง ขอเชิญบุคลากรเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย

เรียน คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์

ด้วยนางมณีนุช คุ้มจริง พยาบาล 6 สังกัดศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2550 เรื่อง “ผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา”

ในการนี้ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ ขอเชิญบุคลากรในสังกัดของท่านคือ ผศ.ดร.นุจรีย์ ไชยมงคล อาจารย์ประจำภาควิชาการพยาบาลแม่และเด็ก เป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย เนื่องจากมีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(นายแพทย์พิสิทธิ์ พิธิยาพรณ)

ผู้อำนวยการศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ ฝ่ายวิชาการและวิจัย โทร 5022 ต่อ 519, 526

ที่ ศธ 0528.19 / 83

วันที่ 31 มกราคม 2550

เรื่อง ขอเชิญบุคลากรเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย

เรียน คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์

ด้วยนางมณีสรา เกร่งจริง พยาบาล 6 สังกัดศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2550 เรื่อง “ผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา”

ในการนี้ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ ขอเชิญบุคลากรในสังกัดของท่านคือ รศ. วิไลวรรณ สวัสดิ์พาณิชย์ หัวหน้าภาควิชาการพยาบาลแม่และเด็ก เป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย เนื่องจากมีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(นายแพทย์พิสิทธิ์ พริยาพรรณ)

ผู้อำนวยการศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ

ที่ ศธ 0528.19/ 617

ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา
169/382 ถ. ลาดยาวบางแสน ต.แสนสุข
อ. เมือง จ.ชลบุรี 20131

9 เมษายน 2550

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์ใช้เครื่องมือวิจัย

เรียน อาจารย์พรณิภา ทองณรงค์

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการวิจัยเรื่อง “ผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา” จำนวน 1 ชุด

ด้วยนางมณิสรา เกร่งจริง พยาบาล 6 สังกัดศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยงบประมาณเงินรายได้ เรื่อง “ผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา”

ในการนี้ผู้วิจัยขออนุญาตใช้เครื่องมือวิจัยของอาจารย์พรณิภา ทองณรงค์ จากผลงานวิจัย เรื่อง “ผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ เขต 6 ขอนแก่น” จำนวน 2 รายการ คือ โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์และแบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก เพื่อให้เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นายแพทย์ทวีลาภ ตันสวัสดิ์)

รองผู้อำนวยการฝ่ายโรงพยาบาลมหาวิทยาลัย
ผู้รักษาราชการแทนผู้อำนวยการศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ

ฝ่ายวิชาการและวิจัย

โทร.0-3839-0324, 0-3839-0580 ต่อ 519, 526

โทรสาร. 0-3874-5803

ภาคผนวก ค.

ใบยินยอมให้ทำการสัมภาษณ์ / เก็บข้อมูล

ใบยินยอมให้ทำการสัมภาษณ์ / เก็บข้อมูล

ข้าพเจ้า (นาง,นางสาว)..... นามสกุล ..... อายุ .....ปี
ได้รับฟังคำอธิบายจาก ..... (ชื่อผู้อธิบาย) ว่า
ข้าพเจ้าเป็นบุคคลหนึ่งที่มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัย เรื่อง ผลของโปรแกรม
ส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรถ่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์
วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา ว่ามีขั้นตอนอย่างไรบ้าง โดยข้อความที่อธิบาย
ประกอบด้วย

1. วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษาและระยะเวลาที่ทำการศึกษา
2. ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติตัวที่ข้าพเจ้าต้องปฏิบัติ
3. ผลข้างเคียงหรืออันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัยนี้
4. การรักษาความลับของข้อมูล

ซึ่งข้าพเจ้าได้รับทราบรายละเอียดต่างๆ และมีความยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการปฏิบัติ
ตามโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรถ่อ และยินดีให้เก็บข้อมูลการประเมินความผูกพัน
ระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดเพื่อเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยข้าพเจ้ามีสิทธิ์จะปฏิเสธการ
ปฏิบัติตามโปรแกรมดังกล่าว หรือปฏิเสธการให้ข้อมูลเมื่อใดก็ได้ที่ข้าพเจ้าต้องการ และจะไม่มี
ผลใดๆ ต่อความเป็นอยู่ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าสามารถถอนตัวจากการเข้าร่วมวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ โดย
ไม่มีผลกระทบต่อการรักษาตามปกติที่ได้รับจากโรงพยาบาล

ลงชื่อ ..... ผู้ให้ข้อมูลวิจัย
(.....)

ลงชื่อ ..... ผู้สัมภาษณ์
(.....)

ลงชื่อ ..... พยาน
(.....)

ในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลอายุยังไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ จะต้องได้รับการยินยอมจากผู้ปกครอง
หรือผู้อุปการะโดยชอบด้วยกฎหมาย

ลงชื่อ ..... ผู้ปกครอง /
ผู้แทน โดยชอบด้วยกฎหมาย
(.....)

ลงชื่อ ..... ผู้สัมภาษณ์
(.....)

ลงชื่อ ..... พยาน
(.....)

ภาคผนวก ง.

โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์

คู่มือส่งเสริมความผูกพัน ในระยะตั้งครรภ์

แผนกสูติกรรม
ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ
มหาวิทยาลัยบูรพา

☎ 0-3839-0580, 0-3839-0324

ต่อ 301,302,309

คำนำ

การส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและการกในระยะตั้งครรภ์เป็นการสร้างพื้นฐานความผูกพันที่ดีสำหรับมารดาและการกในระยะหลังคลอด รวมทั้งเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อใหการกมีปฏิสัมพันธ์กับมารดาในระยะหลังคลอด ซึ่งจะทำให้การกเลี้ยงง่าย ไม่ร้องกวน นอกจากนี้ยังเป็นกรช่วยกระตุ้นพัฒนาการของการกในครรภ์ทั้งทางด้านการได้ยิน และในด้านประสาทสัมผัส

เอกสารฉบับนี้เป็นคู่มือปฏิบัติในการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและการกในระยะตั้งครรภ์ ซึ่งจะช่วยให้มารดาและการกหลังคลอดมีความผูกพันกันอย่างแนบแน่น และนำไปสู่การประสบความสำเร็จในการเลี้ยงดูการกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ได้รับความสุขทั้งตัวท่านเองและลูกรักของท่าน

ผู้จัดทำ
มณิสรา เตรงจริง
มีนาคม 2550

สารบัญ

	หน้า
คำชี้แจงในการปฏิบัติกิจกรรม	3
กิจกรรมที่ให้หญิงตั้งครรภ์ปฏิบัติ	4
บทสนทนาและนิทาน	5
ตารางบันทึกกิจกรรม	7

③

คำชี้แจงในการปฏิบัติกิจกรรม

1. เวลาในการปฏิบัติกิจกรรมควรเป็นช่วงเวลาหลังอาหารเย็น ประมาณ 1 ชั่วโมง เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ทารกยังไม่หลับ จึงมีความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้น คือ การสัมผัส และเสียงของมารดา
2. สถานที่ที่มารดาจะปฏิบัติกิจกรรม ควรเป็นห้องที่เงียบสงบ ไม่มีเสียงรบกวน เช่น ในห้องนอน
3. การพูด เรียกทารก ให้เรียกซ้ำ ๆ เพื่อให้ทารกเกิดการจดจำ และผูกพันกับเสียงของแม่
4. การพูดคุยกับทารกให้ใช้ประโยคที่มีเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ และ บุ่มบวบ เพื่อให้ทารกเกิดความสนใจและผูกพันตลอดจนจดจำเสียงของแม่ ได้
5. การพูดคุยและอ่านนิทานต้องใช้เสียงที่ดังกว่าการพูดคุยปกติ เพื่อให้ทารกในครรภ์ได้ยินชัดเจน
6. ในระหว่างที่มีการพูดคุยกับทารก มารดาควรทำจิตใจและอารมณ์ให้สอดคล้องและเป็นธรรมชาติ

④

กิจกรรมที่ให้หญิงตั้งครรภ์ปฏิบัติด้วยตนเอง ทุกวัน ตั้งแต่อายุครรภ์ 32 สัปดาห์ จนกระทั่ง คลอด

1. กิจกรรมที่ปฏิบัติในเวลาหลังอาหารเย็นประมาณ 1 ชั่วโมง ตามลำดับ ต่อไปนี้....
  - 1.1 ให้มารดาใช้ปลายนิ้วสัมผัสผ่านส่วนต่างๆ ของทารก ผ่านทางหน้าท้องพร้อมทั้งให้มารดาจินตนาการเกี่ยวกับส่วนต่างๆ ของทารกไปด้วย ปฏิบัติ 1 รอบ
  - 1.2 ให้มารดาใช้ฝ่ามือสัมผัสหน้าท้องเป็นวงกลม ตั้งแต่ศีรษะทารกไปจนถึงปลายเท้าผ่านหน้าท้องด้านตรงข้ามทารก เวียนไปจนถึงศีรษะทารก ก็เป็น 1 รอบ ปฏิบัติวันละ 20 รอบ (ประมาณ 5 นาที)
  - 1.3 ให้มารดาเรียกทารก ลูก...ลูกจ๋า พูดคุย ทักทายทารก ในครรภ์ จากนั้นอ่านออกเสียงบทสวดมนต์และนิทานให้ทารกในครรภ์ฟัง (ประมาณ 5 นาที)
2. กิจกรรมที่มารดาต้องปฏิบัติทุกครั้งที่ทารกดิ้นตลอดทั้งวัน คือ ทุกครั้งที่ทารกดิ้น ให้มารดาบหน้าท้องเบาๆ ตรงตำแหน่งที่รู้สึกว่าการกดิ้นมากกระทบ

⑤

บทสนทนาและนิทานที่มารดาให้กับทารกเพื่อ เสริมสร้างการได้ยิน

ลูก.....ลูกจำ.....ลูกรักของแม่ นี่เสียงของแม่เองนะจ๊ะ เป็นจ๊ย บ้างจ๊ะในท้องของแม่อบอุ่นและสุขสบายดีมีจ๊ยจ๊ะ แม่รู้นะจ๊ะว่าลูกของแม่ได้ยินเสียงแม่ใช่มีจ๊ยจ๊ะ เพราะตอนนี้แม่ตั้งท้องมานานกว่า 8 เดือนแล้วนะจ๊ะ อีกไม่เกิน 2 เดือน เราก็จะได้เห็นหน้ากันแล้วนะ ลูกอยากเห็นหน้าแม่มีจ๊ยจ๊ะ แม่ตื่นเต้นมากรู้มีจ๊ยที่จะได้เห็นลูก

เมื่อลูกคลอดออกมาลูกจะได้อยู่ในอ้อมกอดของพ่อและแม่ที่แสนอบอุ่น ไม่แตกต่างจากในท้องของแม่หรอกนะ แต่ตอนนี้ ยังไม่ถึงเวลาที่ลูกจะออกมาสู่โลกภายนอก เพราะยังไม่ถึงกำหนดคลอดของลูก ระหว่างนี้แม่จะคุยกับลูกและเล่านิทานให้ลูกฟังทุกวันไปก่อนนะจ๊ะ เพื่อลูกจะได้จำเสียงของแม่ได้จ๊ย นิทานที่แม่จะเล่าให้ลูกฟัง มีชื่อเรื่องว่า....แม่สอนลูก

กาลครั้งหนึ่ง ทหญิงแก่คนหนึ่งมีลูกอยู่หลายคน ลูก ๆ เหล่านั้นทะเลาะวิวาทกันอยู่เป็นเมืองนิตย์ แม่จะสั่งสอนขอร้องอย่างไร ลูก ๆ ก็ยังทะเลาะก่อความวุ่นวายในบ้านมิได้หยุดหย่อน

อยู่มาวันหนึ่ง แม่ติดอุบายได้ จึงบอกให้ลูก ๆ ทุกคนไปหาแขนงไฟมาคนละหลาย ๆ อัน จากนั้นแม่ก็เอาแขนงไฟที่ลูกหามาได้ทั้งหมดมัดรวมเป็นกำเดียว แล้วส่งให้ลูกแต่ละคนหัก ลูก ๆ

⑥

แต่ละคนต่างพยายามหักแขนงไฟนั้นอย่างเต็มกำลัง แต่ก็ไม่สามารถหักได้สักคน

แม่จึงได้แก้มัดแขนงไฟนั้นออก แล้วยื่นแขนงไฟที่ละอันให้ลูก ๆ หัก ชั่วเวลาพริบตา แขนงไฟทั้งหมดก็ถูกหักได้โดยง่าย

แม่จึงพูดให้ลูก ๆ ฟังว่า “ลูกเอ๋ย...หากพวกเจ้ามีความรักใคร่ สามัคคีกัน ช่วยเหลือกัน พวกเจ้าจะมีความแข็งแกร่งเหมือนแขนงไฟที่มัดเป็นกำ ถึงแม้ใครคิดร้ายก็ไม่สามารถทำอันตรายพวกเจ้าได้ แต่หากพวกเจ้าทะเลาะวิวาท แยกแยกกัน ก็จะถูกทำอันตรายทีละคนจนหมดสิ้น เหมือนกับแขนงไฟแต่ละแขนง ที่สามารถหักได้โดยง่าย”

นิทานเรื่องนี้ สอนให้รู้ว่า ความรักใคร่สามัคคีกัน ย่อมก่อให้เกิดความแข็งแกร่งในการเผชิญภัยอันตรายได้เป็นอย่างดี

เป็นจัยบ้างจะลูก.....นิทานที่แม่เล่าให้ฟังสนุกมัยจะ....แม่จะเล่าให้ลูกฟังทุกวันเลยนะจ๊ะ แล้วเมื่อลูกดลอดออกมาแล้วแม่ก็จะเล่าให้ลูกฟังอีกนะจ๊ะ.....แต่วันนี้ลูกง่วงหรือยังจ๊ะ ถ้าลูกง่วงก็นอนก่อนนะจ๊ะ แล้วพรุ่งนี้แม่จะคุยและเล่านิทานให้ลูกฟังใหม่นะ.....แม่รักลูกนะจ๊ะ.....และแม่ก็รู้ด้วยว่า.....ลูกของแม่ก็รักแม่เหมือนกัน.....ฝันดีนะจ๊ะ...ลูกรักของแม่.

⑦

ตารางบันทึกการปฏิบัติโปรแกรมส่งเสริมความผูกพัน
 ในระยะตั้งครรภ์ ให้มารดาทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องกิจกรรมที่
 ปฏิบัติเสร็จสิ้นในแต่ละวัน

สัปดาห์ 32-33	กิจกรรมที่ปฏิบัติหลังอาหารเย็น			การตอบ หน้าที่องทุก ครั้งที่ทารก ดิ้น	หมายเหตุ
	วันที่	การ จินตนาการ	การสัมผัส		
	1				
	2				
	3				
	4				
	5				
	6				
	7				
	8				
	9				
	10				
	11				
	12				
	13				
	14				

⑧

สัปดาห์ 34-35 / วันที่	กิจกรรมที่ปฏิบัติหลังอาหารเย็น			การตอบ หน้าที่องทุก ครั้งที่ทำการก ดืบ	หมายเหตุ
	การ จินตนาการ	การสัมผัส	การพูดคุย และการ อ่าน		
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					

⑨

สัปดาห์ 36-37	กิจกรรมที่ปฏิบัติหลังอาหารเย็น			การตอบ หน้าที่องทุก ครั้งที่ทราบ ต้น	หมายเหตุ
	วันที่	การ จินตนาการ	การสัมผัส		
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					

⑩

สัปดาห์ 38-39 วันที่	กิจกรรมที่ปฏิบัติหลังอาหารเย็น			การดบ หน้าห้องทุก ครั้งที่ทราบ ตื่น	หมายเหตุ
	การ จินตนาการ	การสัมผัส	การพูดคุย และการ อ่าน		
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					

⑪

สัปดาห์ 40-41 วันที่	กิจกรรมที่ปฏิบัติหลังอาหารเย็น			การดบ หน้าห้องทุก ครั้งที่ทราบ ตื่น	หมายเหตุ
	การ จับตาดู	การสัมผัส	การพูดคุย และการ อ่าน		
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					

ภาคผนวก จ.

แบบบันทึกข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับมารดา

แบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก

เลขที่.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหญิงตั้งครรภ์

โปรดเขียนเครื่องหมาย ลงใน หน้าข้อความที่เป็นคำตอบของหญิงตั้งครรภ์

1. อายุ.....ปี

2. อาชีพ

- งานบ้าน
- ค้าขาย
- รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ
- รับจ้าง
- พนักงานบริษัท / โรงงาน
- อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....

3. ระดับการศึกษา

- ต่ำกว่ามัธยมศึกษา (ม.6)
- มัธยมศึกษา (ม.6)
- ปวช. / ปวส. / อนุปริญญา
- ปริญญาตรี
- สูงกว่าปริญญาตรี

4. รายได้ของครอบครัวต่อเดือน

- ต่ำกว่า 5,000 บาท
- 5,000 บาท - 10,000 บาท
- มากกว่า 10,000 บาท

5. จำนวนสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด (รวมตนเองด้วย).....คน
ประกอบด้วย.....

ภาคผนวก ฉ.

แบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก

ส่วนที่ 2 แบบสังเกตพฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดากับทารกในระยะหลังคลอด

คำชี้แจง

การสังเกตพฤติกรรมความผูกพันของมารดาและทารกจะทำการสังเกตขณะที่มารดาดูแลบุตรเป็นเวลา 1 ชั่วโมง โดยถือเอาพฤติกรรมที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุดในช่วงที่ทำการสังเกต

พฤติกรรม	ระดับคะแนน	ผลการสังเกตพฤติกรรม
1. การอุ้มทารก (ขณะที่ทารกไม่หลับ)		
1.1 มารดา		
- อุ้มทารกไว้แนบตัว	4	
- อุ้มทารกไว้ในวงแขน	3	
- อุ้มทารกไว้ห่างลำตัว	2	
- ไม่อุ้มทารก	1	
1.2 ทารก		
- ชุกตัวแนบอกมารดา	4	
- ลำตัวห่างจากมารดาเล็กน้อย	3	
- เคลื่อนหนีเมื่อมารดาจับต้อง	2	
- ทำตัวเกร็งเมื่อมารดาอุ้ม	1	
2. การสัมผัส		
2.1 มารดา		
- ใช้ฝ่ามือลูบ ไล้ศีรษะและใบหน้าทารก อย่างทะนุถนอม	4	
- มารดาอยู่ในท่าสุขสบาย ตบหลังทารก เบาๆ	3	
- แสดงอาการลังเลเมื่อจับต้องทารก	2	
- ไม่สัมผัสจับต้องทารกเลย	1	
2.2 ทารก		
- อยู่ในท่าสุขสบาย หันหน้าตามการ สัมผัสของมารดา	4	
- ท่าทางเฉยสงบมองดูเป็นธรรมชาติ	3	
- เกร็งตัว มองดูไม่สุขสบาย	2	
- ร้องไห้เมื่อมารดาสัมผัสจับต้อง	1	

พฤติกรรม	ระดับคะแนน	ผลการสังเกตพฤติกรรม
3. การมอง		
3.1 มารดา		
- มองสบตาทารกโดยหันหน้าเข้าหากัน	4	
- มองหน้าทารก	3	
- ไม่มองดูหน้าทารกแต่มองส่วนอื่น ๆ ของทารก	2	
- ไม่มองดูทารกเลย	1	
3.2 ทารก		
- มองสบตาดอบมารดา	4	
- มองหน้ามารดา	3	
- ไม่มองหน้ามารดาแต่มองส่วนอื่น ๆ ของมารดา	2	
- ไม่มองมารดาเลย	1	
4. การแสดงสีหน้า		
4.1 มารดา		
- ยิ้มและทำสีหน้าหลอกล้อทารก	4	
- ยิ้มกับทารก	3	
- ไม่แสดงสีหน้าอย่างใดเลย	2	
- ดูสีหน้าไม่มีความสุข	1	
4.2 ทารก		
- ยิ้มอย่างเต็มที่	4	
- ยิ้มเล็กน้อย	3	
- ไม่แสดงสีหน้าอย่างใดเลย	2	
- สีหน้าไม่มีความสุข	1	
5. ด้านการส่งเสียงพูด		
5.1 มารดา		
- พูดหยอกล้อทารกด้วยเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ ทำทางมีความสุข	4	
- พูดคุยกับทารกเสียงเรียบๆ เป็นครั้งคราว	3	
- พูดกับทารกน้อยครั้งหรือในลักษณะไม่นุ่มนวล	2	

พฤติกรรม	ระดับคะแนน	ผลการสังเกตพฤติกรรม
- ไม่พูดกับทารกเลย 5.2 ทารก - ทำเสียงครางในลำคออย่างมีความสุข - ทำเสียง อือ อือ, กือ กือ - ร้องไห้ - ไม่ส่งเสียงใด ๆ	1 4 3 2 1	
คะแนนรวม		

ภาคผนวก ช.

แบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก

แบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

แบบวัดนี้ต้องการทราบความรู้สึกและความคิดเห็นของท่านที่มีต่อลูกที่คลอดออกมา หลังจากที่ท่านได้มีโอกาสใกล้ชิดกับลูกของท่านภายหลังคลอด โดยจะมีข้อความให้ท่านอ่านเพื่อพิจารณาว่าท่านมีความรู้สึก ความคิดเห็นตรงกับข้อความในแต่ละข้อมากน้อยเพียงใด ดังนั้นจึงไม่มีคำตอบที่ถูกหรือผิด ขอให้ท่านตอบให้ตรงกับความรู้สึก ความคิดเห็น และความเป็นจริงมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ คำตอบที่ได้จากท่านนี้จะถือเป็นความลับ และจะนำไปใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปรับปรุงการพยาบาลที่ให้แก่มารดาและทารกต่อไป

โปรดอ่านข้อความแต่ละข้ออย่างรอบคอบแล้วทำเครื่องหมายถูก (✓) ตรงช่องที่ตรงกับความรู้สึก ความคิดเห็นของท่านมากที่สุด ในแต่ละข้อจะมีคำตอบเพียงคำตอบเดียว กรุณาตอบทุกข้อ การเลือกตอบถือเกณฑ์ดังนี้

1 หมายถึง ไม่เป็นความจริงเลย คือ เมื่อท่านเห็นว่าข้อความนั้นไม่ตรงกับความรู้สึก ความคิดเห็นของท่านเลย

2 หมายถึง เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย คือ เมื่อท่านเห็นว่าข้อความนั้นพอจะตรงกับความรู้สึก ความคิดเห็นของท่านบ้างเล็กน้อย

3 หมายถึง เป็นความจริงเพียงครั้งเดียว คือ เมื่อท่านเห็นว่าข้อความนั้นพอจะตรงกับความรู้สึก ความคิดเห็นของท่านเพียงครั้งเดียว

4 หมายถึง เป็นความจริงเป็นส่วนมาก คือ เมื่อท่านเห็นว่าข้อความนั้นพอจะตรงกับความรู้สึก ความคิดเห็นของท่านเป็นส่วนมาก

5 หมายถึง เป็นความจริงมากที่สุด คือ เมื่อท่านเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึก ความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ตัวอย่าง

	ไม่เป็นความจริงเลย	เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย	เป็นความจริงเพียงครั้งหนึ่ง	เป็นความจริงเป็นส่วนมาก	เป็นความจริงมากที่สุด
	1	2	3	4	5
0. ฉันเป็นห่วงลูกมาก				✓	

	ไม่เป็น ความ จริงเลย 1	เป็นความ จริงบ้าง เล็กน้อย 2	เป็นความ จริงเพียง ครั้งหนึ่ง 3	เป็นความ จริงเป็น ส่วนมาก 4	เป็น ความจริง มากที่สุด 5
การรับรู้ต่อหน้าตา ร่างกายของทารก					
1. ฉันว่าลูกของฉันหน้าตาน่ารัก					
2. ฉันว่าลูกของฉันมีส่วนคล้ายฉัน หรือ พ่อของเขา					
3. ฉันไม่ยอมอมงหน้าหรือร่างกายของ ลูก					
4. ถ้าเอาเด็กหลายๆ คนมาอยู่ร่วมกัน ฉัน บอกไม่ได้ว่าเด็กคนไหนเป็นลูกของฉัน					
ความสนใจและความผูกพันซึ่งกันและ กัน					
1. ฉันไม่สบายใจเมื่อมองสบตาลูก					
2. ฉันอยากให้ลูกกลับมามองฉัน					
3. ฉันต้องการอยู่ใกล้ชิดลูก					
4. ฉันไม่สบายใจเมื่อลูกละไปจากสายตา ของฉัน					
5. เป็นการดีที่จะฝากลูกให้พยาบาลเลี้ยง					
6. ลูกคงว่าเหวเพราะไม่ได้นอนกับฉัน					
7. เวลาลูกร้องไห้ ฉันรู้สึกหงุดหงิดและ รำคาญ					
8. ฉันอยากจะพูดคุยกับลูก					
9. ฉันคิดว่าลูกเป็นสิ่งที่มีความมากที่สุดของ ฉัน					
10. ฉันรู้สึกรักลูกทันทีที่เห็นลูกครั้งแรก					

	ไม่เป็น ความ จริงเลย 1	เป็นความ จริงบ้าง เล็กน้อย 2	เป็นความ จริงเพียง ครั้งหนึ่ง 3	เป็นความ จริงเป็น ส่วนมาก 4	เป็น ความจริง มากที่สุด 5
การสัมผัสโอบอุ้มทารก					
1. ฉันพอใจที่มองคุณลูกอยู่ห่างๆ มากกว่าเข้าไปอุ้ม					
2. ฉันรู้สึกลำบากที่จะต้องขยับร่างกายเพื่ออุ้มลูก					
3. ฉันรู้สึกว่าลูกคงอบอุ่นและสุขสบายเมื่อฉันอุ้ม					
4. ฉันรู้สึกว่าอยากกอดลูกไว้ตลอดเวลา					
5. การได้สัมผัสและโอบกอดลูก ทำให้ฉันรู้สึกเป็นสุขมาก					
6. ฉันรู้สึกว่าฉันคงจะเบื่อและเมื่อยล้าที่ต้องอุ้มลูก					
7. การอุ้มและใกล้ชิดลูกเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับฉัน					
8. ฉันอยากจะอุ้มลูก					
9. ฉันรู้สึกไม่สบายใจเมื่ออุ้มหรือจับลูก					
การยอมรับความเป็นบุคคลของทารก					
1. ลูกของฉันดูเหมือนเด็กอ่อนทุกๆ ไป					
2. ฉันกำลังเตรียมตั้งชื่อให้ลูก					
3. ฉันรู้สึกผิดหวังที่เพศของลูกไม่ตรงกับที่ต้องการ					
4. การคลอดลูกทำให้ฉันรู้สึกเหมือนสูญเสียอวัยวะบางส่วนในร่างกายไป					

	ไม่เป็น ความ จริงเลย 1	เป็นความ จริงบ้าง เล็กน้อย 2	เป็นความ จริงเพียง ครั้งหนึ่ง 3	เป็นความ จริงเป็น ส่วนมาก 4	เป็น ความจริง มากที่สุด 5
5. ลูกของฉันมองดูเหมือนลูกหนูหรือลูก ลิงตัวเล็ก ๆ					
การยอมรับในตนเองมากขึ้น 1. ฉันมีความรู้สึกที่ฉันเป็นแม่อย่าง สมบูรณ์					
2. เดียวนี้ลูกเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิต ฉัน					
3. ฉันไม่มั่นใจว่าจะเลี้ยงลูกได้					
4. ฉันคงทำหน้าที่แม่ที่ดีไม่ได้					